

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Manuale Parochorum, De Plerisque Functionibus, & Obligationibus, ad Parochias, Parochos & Parochianos attinentibus

Engel, Ludwig

Salisburgi

Pars V. [De Votis, Juramentis & Usuris tanquam materijs practicis Parochis
scitu quoque utilissimis.]

urn:nbn:de:hbz:466:1-40922

P A R S V.

De Votis, Juramentis & Usuris
tanquam materijs practicis Parochis
scitu quoque utilissimis.

C A P U T I.

De Votis.

V Otorum materia quotidie Parochis & Con-
fessariis obvia est, angitque bonas animas,
quare & hanc, utpote ad curam pastorem
plurimum pertinentem inferere volui, optout
ex voto sit.

§. I.

Quid sit Votum, quænam ejus requi-
sita & obligatio?

S U M M A R I A.

1. *Votum quid, & quomodo differat à proposito.*
2. *Si dubitetur, fueritne votum vel propositum, præsumitur, non fuisse votum.*
3. *Votum aliud explicitum, aliud implicitum.*
4. *Voto obligatur etiam qui non habuit animum servandi; secus, si se non obligandi.*
5. *Quanta deliberatio requiratur in voto; & quid, si dubitetur an fuerit sufficiens deliberatio.*
6. *Qualis error tollat obligationem voti.*
7. *Difficultates novæ emergentes, vel non prævisæ*

CHY

cur potius tollant obligationem voti, quam contractuum.

8. *Votum debet fieri Deo, saltem mediate, ut si fiat Sanctis.*
9. *Votum debet esse de meliori bono, & ibi an res indifferentes, vel res bona ob malum finem voveri possint?*
10. *An & quando valeat votum contrahendi matrimonium?*
11. *Voveri possunt etiam ea, qua alias sunt de precepto.*
12. *Quanta sit voti obligatio, & an detur parvitas materia.*
13. *Quamdiu executio voti differri possit, & an providens impedimentum teneatur prevenire.*
14. *Quid, si votum sit parum de re possibili, parum impossibile.*
15. *An votum possit per alium impleri.*
16. *Exponitur tex. in c. quod super, de voto.*
17. *Vota quatenus obligent successores. Alia Summaria invenies in §. seq.*

Votum communiter definitur quod sit, promissio deliberata Deo facta de meliori bono. Dico primo: *Votum esse promissionem, ut distinguatur à proposito, nam propositum concipitur sine actuali obligatione; unde qui propositum utcumque firmiter & efficaciter conceptum non servaverit, peccati propterea reus non erit, quia nulla se obligatione obstrinxit, c. 3. & ibi gl. de voto & voti red. Contingit non raro, ut homines dubij reddantur, anne votum,*

- 2 vel solum propositum conceperint? † In quo dubio poterit præsumi, non fuisse votum, quia in dubio melior est conditio possidentis, c. in pari. de R. 1. in 6. fuit autem talis dubitans prius in possessione libertatis, quâ eum non constat privatum esse. Item in dubio non est obligatio inducenda. L. Arianns. de O. & A. Henr. Zoëf. aut tit. Decret. de voto. n. 50. Suar. de voto lib. 4. c. 5. non obstat, quòd in dubio tutior via sit tenenda: quia hæc regula plerumque est tantum de consilio, non de præcepto, nisi quis in dubio practico perseveraret, neque ad ejus depositionem se resolvere posset, tunc enim non liceret agere cum conscientia practice dubia. Item in dubia irregularitate orta ex homicidio, quando factum scilicet homicidium, vel mutilatio, est certum, & tantum culpa incerta, ad quale scandalum & offensionem hominum evitandam jussit subinde Pontifex tutiorem viam & abstinentiam ab Ordinibus eligi, c. ad audientiam. 3. & c. pen. de homicidio.
- 3 Porro hæc promissio aliquando est implicita & actui, quem quis agit annexa: ut si Clericus suscipiat SS. Ordines, quibus scit votum castitatis annexum esse, hoc ipso eandem promittere censetur, c. un. h. t. in 6. quemadmodum de Jure Civili sunt tacita pacta juxta L. 2. ff. de pactis, & obligationes, quæ ipso facto contrahuntur, & ex quasi contractu appellantur, toto tit. Instit. de obligat. quæ ex quasi contractu.
- 4 Sed quid, si aliquis promissionem quidem votivam

votivam faciat, non tamen animum habeat illud votum servandi? e. g. si habens domi concubinam, emittat votum castitatis, vel SS. Ordines Clericales suscipiat, an tale votum valebit? R. affirmativè, quia obligatio voti est distincta ab executione voti, nec ab ea dependet, unde rectè obligatio sine executione consistere potest, prout sine dubio is, qui de facto votum non servat, nihilominus voto tenetur, *Navar. in manuali, c. 12. n. 27.* & in simili obligationem ad matrimonium B. Virginis cum S. Josepho fuisse sine intentione executionis superius p. 3. c. 5. Sect. 2. n. 10. tradidimus.

Aliud verò dicendum, si quis non tantum non habuerit animum non servandi votum, sed etiam non habuerit intentionem se obligandi, & verba merè extrinsecus protulerit, intrinsecè autem contrariam protestationem fecerit; talis enim voto non obligabitur, quia nulla est obligatio sine consensu tacito vel expresso, & si Clericus in susceptione SS. Ordinum non habuerit intentionem vivendi castitatem, non obligabitur quidem ad cœlibatum ex voto, obligabitur tamen ex præcepto Ecclesiæ, interim graviter peccabit, quia decipit Ecclesiam, quæ non vult alicui sacrum Ordinem dari, nisi qui se castè victurum promiserit, *cap. 1. dist. 27. Sc 1. dist. 28.*

Quòd si quis suscipiens SS. Ordines penitus ignoraverit obligationem voti esse annexam,

xam, non videtur voto adstrictus, quia ignorantia tollit voluntatem & consensum, nisi ut plerumque fit, habuerit generalem & implicitam intentionem se obligandi ad illa omnia, quæ conditio Ordinis requirit, quamvis in specie de voto castitatis nihil seiverit.

§ Dico secundò, votum esse *promissionem deliberatam*, ubi aliqui perfectam deliberationem & majorem, quàm ad peccatum mortale requirunt, ut Lessius *de voto, dubio 1. n. 4.* alij autem probabilius statuunt, eam deliberationem, quæ obligaret nos diabolo per peccatum mortale, sufficere ad obligandum nos Deo per votum, si scilicet plena advertentia accedat, ut vovens sibi præsens sit, & sine subitaneo motu vel animi passione iudicium ac deliberationem perturbante advertat se vovere, *Gutierrez Can. quest. l. 2. c. 22. n. 7. arg. c. sunt qui opes. 17. q. 4. § c. 2. h. 1.*

Quid, si dubitetur, an adfuerit sufficiens deliberatio? Sunt, qui hoc & superiori casu *sub n. 2.* pari passu procedunt, censentque possessionem, & consequenter præsumptionem stare pro *libertate*. Tutius tamen videtur, ut hoc casu possessio & præsumptio pro voto asseratur. Nam quando certum cum incerto concurrat, possessio regulariter stat penes id, quod certum est, sicut in possessorio iudicio, qui actus possessorios certos præsentat, præfertur illi, qui per petitorium disputat, tales actus non fuisse legitimos, usque dum reverà

NON

non legitimos fuisse demonstraverit. Atqui in ista hypothefi supponitur votum fuisse certò emiffum, & tantùm dubitatur an cum fufficienti deliberatione, ergò possessio fiat pro voto, in altero autem casu, constat, me prius fuisse liberum, & dubitatur de ipfo voto, ergò possessio est penes libertatem. *Vid. Sanch. de matrim. l. 1. disp. 8. n. 10. & Sufius l. 2. disp. 41. n. 31. & seq. Zoes. h. t. n. 29.*

Vota autem ex metu cadente in constantem virum emiffa non obligant, cum non sint promiffio voluntaria & libera, dummodò metus sit injustus ab extrinseco, & ad finem eliciendi votum incuffus, vel saltem votum pro medio evadendi concessum, veluti *in c. 1. De his que vi metusve*, dicitur, non valuisse professionem mulieris in Monasterio, quæ suspecta de adulterio à marito tradita fuit ministris occidenda, à quibus tamen dimiffa erat sub conditione, ut Monasterium ingrederetur. Secùs est, si metus tantùm proveniat ab intrinseco timore, vel ab extrinseco quidem, sed qui non sit ad eliciendum metum incuffus. Unde non est dubitandum, quin valeant vota metu naufragij, latronum, vel infirmitatis emiffa, *c. ex parte. 9. de conversione conjug. Suar. 1. de voto. c. 7. Sanch. de matrim. l. 7. d. sp. 29. n. 5.*

Circa errorem aut deceptionem, qui aliter quando in votis intervenit, distinguitur inter vota *simplicia & solemnia*, simplicia enim cum sola voluntate voventis sine actuali sui tradi-

tione constituentur, non tantum expressas, sed
 etiam tacitas condiciones admittunt: ac proin-
 de error in causa etiam merè impulsiva, aut cir-
 cumstantijs solùm accidentalibus notabiliter
 tamen rei statum mutantibus obligationem
 voti tollere potest, si vovens ita constitutus sit,
 ut non nisi in talibus circumstantijs se obligare
 intendat, v. g. si voveat peregrinationem, quia
 putat esse vicinam & facilem, aliàs non factu-
 rus tale votum, postea verò audiat esse remo-
 tam, difficilem & sumptuosam. Ita generalem
 regulam tradunt DD. Antonin. Ang. Sylv.
 Hostiens. Navar. & alij plures apud Sanch. *de*
Matrim. l. 10 disp. 9. n. 15. quòd vovens non
 obligetur in eo eventu, quem excepisset, si
 tempore voti emissi cogitasset, tum quòd in ta-
 lem eventum censeatur, se virtualiter noluisse
 obligare, tum quòd *in generali promissione non ve-*
niant ea, quæ quis verisimiliter in specie non promi-
ssisset, c. in generali. de R. l. in 6. c. qui ad agen-
dum. de procur. in 6. clem. 2. eod. tit. Quam
 quidem doctrinam tunc veram censet Sanch.
d. l. 1. n. 16. si eventus ignoratus claudatur
 in virtute voluntatis vovendi, & non sub obje-
 cto promissionis, aut sit causa finalis, ut si quis
 voveat dare Paulo eleemosynam, quem igno-
 rat locupletem: secus verò, si includatur in
 virtute aliorum actuum vel habituum & clau-
 datur sub objecto promissionis, aut sit causa
 merè impulsiva, e. g. non vovissem Paulo
 pauperi eleemosynam si scivissem furem, eb-
 riosum

briosum &c. quæ tamen pauper est, claudetur sub objecto promissionis scilicet elemosynæ, & idcirco votum obligat. Verùm hæc limitatio, quæ ob magnam inbilitatem, & plurimas difficultates ac scrupulos in singulis factis emeruros haud facillè poterit Confessariis, nedum confitentibus ad clarum intellectum explicari, non videtur mihi necessaria, sed id potissimum attendendum esse, an quis eventu ignorato præcognito vovisset, vel non; si non vovisset, deficit perfecta voluntas in talibus circumstantijs, siue jam ad objectum promissionis pertineant, siue non, & habet locum regula *d. c.* quòd *in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter in specie non fuisset concessurus, & verba accipienda sint secundum verisimilem atque adeo etiam habitualem intentionem proferentis, c. 2. de appell.*

Non obstat, quòd alij contractus non rescindantur ob difficultates postea emergentes, quibus prævisis non fuissent iniuri, cum aliàs nulla forent firma inter homines commercia, si eut argumentatur Sanch. *de l. n.* 14. Lessius *de voto dub.* 2. n. 10. nam responderi potest, imprimis frequentissimas in jure esse rescissiones contractuum ob accidentia non prævisa, veluti si occultum rei emptæ vitium detegatur, si malus vicinus celatus fuerit &c. *l. t. de adil. edict.* & *de act. empt.* si conductor adium spectris vexetur, latrones timeat &c. *L. habitatores. ff. locati.* Deinde quidquid sit de contractibus, qui simpliciter acceptantur ab hominibus, atque ad fir-

manda commercia & minuendas lites non facile solent leges concedere rescissionem, vel admittere exceptionem deficientis consensus, aliud tamen est in voto, quod cum principaliter fiat Deo, qui voluntatem nostram & animi consensum perfectissimè cognoscit, non censetur acceptare, in illis circumstantijs, quas non prævidimus, & si prævidissemus consensum minimè daturi fuisset. cessat etiam in votis minuendarum litem, & firmandorum commerciorum ratio, imò potius è contrario per nimium rigorosam & scrupulosam simplicium votorum obligationem lites & anxietates in conscientijs generamus, & homines à meritorio novendi actu deterremus, *Laym. de voto, c. 3. n. 4.* nimis enim durum est dicere, quòd Deus me obliget ex mea voluntate (neque præceptum voti servandi aliter obligat, quàm ex voluntate humana præsupposita) in tali casu & circumstantia, ad quam ipse scit, quòd voluntas mea se non extenderit; huc referri potest, quod cum Joan. And. & Molina tradit Zoël. *h. i. n. 56.* votentem abstinentiam vel jejunium diebus Veneris, non teneri, si Natalis Domini in diem Veneris incidat.

At verò *solemnia* vota cum per actualem sui traditionem perficiantur, & regressio ex Monasterio post professionem emissam admodum scandalosa sit, regulariter non irritantur ex errore vel deceptione: quia censetur professus se absolute & simpliciter obligasse sine reservatione vicijus tacitæ conditionis, si hoc vel illud fuerit

&c.

&c. prout exemplum ponitur *in c. ex parte. 14. de conversione conjugatorum.* ubi mulier post matrimonium ratum ingressa est Religionem, quia audivit maritum esse leprosum, respondet ibidem inter cætera summus Pontifex, quòd matrimonium fuerit dissolutum & valida professio, si qua facta sit, licet fortassis causa, quæ ad ingressum movit, falsa extiterit. hinc est, quòd illa regula, *dolus dans causam contractui bonæ fidei facit contractum nullum,* desumpta *ex L. 7. ff. de dolo.* non procedit in illis contractibus, qui per actua- lem sui traditionem perficiuntur, ut in profes- sione religiosa & matrimonio carnali, quorum annullatio propter scandalum non ita facilè ad- mittenda est. nisi tamen error sit circa substan- tialia Religionis, v. g. si ideò aliquis certum Monasterium ingrediatur, quòd putet in eo li- cere habere proprium, aliàs nullo modo ingres- surus. *vid. Sanch. d. l. à. n. 18. Laym. in Theol. moral. lib. 4. tract. 4. c. 1. n. 5.*

Dico tertio, votum esse *promissionem Deo fa-* 8
ctam, si enim aliquis tantum intendat se obligare homini non Deo, v. g. si quis promittat Confes- sario aut parentibus certum locum vitare, talis promissio votum non erit, nec per ejus transgres- sionem sacrilegium committetur. Non autem requiritur, ut votum immediatè Deo fiat, dum- modò finaliter in Deum dirigatur, sic votum ad Sanctos, vel eorum imagines factum verum vo- tum est, quia saltem mediatè Deo fieri censetur, quatenus id, quod petitur à Deo, per interces- sionem

tionem Sanctorum impetrari speratur. *Syl. verbo votum. n. 3.*

Dico *quarto*, votum debere esse *de meliori bono*: quia si res *indifferens*, quæ moraliter nec bona nec mala sit, & multò magis si ex se vel leviter mala sit, voveatur, inutile votum erit: nisi tamen res *indifferens* bono aliquo fine cohonestetur. unde licet non obliget votum non intrandi certam domum, non gestandi gladium, valebit tamen, si propter evitacionem fortè periculi peccati fiat, vel si aliquis nimis affectus esset erga talem actum *indifferentem*, & ideò pro sui mortificatione voverit abstinenciam ab eo.

De illis votis difficultas est, an valeant, in quibus res bona quidem vovetur, sed ob finem malum v. g. si dux ad injustum bellum proficiscens votum faciat extruendi templum, si victor evaserit, vel usurarius voveat largam eleemosinam, si usuras integras à debitoribus perceperit. **R.** Talia vota ordinariè non valere, quia facere votum ad impetrandam à Deo rem illicitam, vel tanquam in gratiarum actionem, quòd res illicita quasi per Dei auxilium acquisita sit, est mala & blasphema operatio, quia Deo adscribit operationem peccati, quæ ipsi non congruit, nisi prædictæ conditiones quasi pro tempore exsolvendi voti simpliciter facti statuuntur. v. g. quòd vovens velit templū ædificare, vel eleemosynam dare, postquam victoriam reportaverit, absque intentione mediante voto talem illicitum finem consequendi.

Alia

Alia est ratio, si quis rem bonam, jejunium
v. g. aut eleemosynam voverit ad finem impe-
trandi à Deo rem temporalem licitam & ho-
nestam, vel in gratiarum actionem, quòd obti-
nerit v. g. officium in aula, dives matrimo-
nium &c. quia similia à Deo tanquam eorum
authore petere, vel pro impetratis gratias agere,
bonum & honestum est.

Præterea non sufficit, ut votum sit *de re bona*
aliqua quacunque, si per id præjudicaretur *meliori*
bono. unde regulariter non valet votum con-
trahendi matrimonium, † quia per id impeditur ¹⁰
continentia & ingressus in Religionem, bonum
melius, & perfectius *1. ad Cor. 7. Trid. s. 24.*
Can. 10. propterea in definitione dictum est,
votum esse *promissionem de meliori bono*. nam Deo
non potest esse gratum & acceptum, quòd ali-
quis vovendo minus bonum, hoc ipso se obli-
get, quòd non velit amplecti majus bonum.

Dixi autem, votum matrimonij *regulariter*
non valere, nam ab hac regula aliqui casus ex-
cipiuntur. Ut I. Si per matrimonium possit
procurari bonum publicum, pax, Religio inter
Magnates. II. Si fiat causa pietatis ad liberan-
dam faminam ex statu vel periculo peccati,
quod liberanti proficiet in remissionem pecca-
torum. *c. inter opera. 20. de spons.* III. Si vovens
ipse frequenti periculo peccati obnoxius sit, cui
aliter quam per matrimonium haud facile me-
deri queat. Si tamen ex post speraret se cum Dei
gratia continere, & v. g. Religionem ingredi
posse,

posse, non obligaret votum in præjudicium status perfectioris. Sicut etiam in priori casu, volunt DD. votum non obligare cum exclusione Religionis, sed tantum conditionaliter, si aliquam ducturus est. *Zoes. h. t. n. 23. Laym. d. l. c. 2. n. 12. Suar. lib. 2. de vot. c. 9. n. 23.* Si quæras, cur potius juramentum de ineundo matrimonio alicui factum simpliciter obliget, *c. commissum. 16. de spons.* & non etiam votum? respondetur, votum fieri principaliter Deo, qui id non acceptat in præjudicium melioris boni, juramentum autem fieri homini cum divina solum attestazione, qui id simpliciter acceptat, quatenus sibi inde jus & utilitas quæritur. interim etiam juramentum habere tacitam conditionem, *nisi jurans maluerit Religionem ingredi,* communius sentiunt DD. ait tamen Pontif. *in d. c. 16.* tutius esse, prius matrimonium contrahere, & postea ingredi, sed id DD. explicant, si multum interesset sponsæ vel ob infamiam, vel lucrum antenuptialis donationis ex statuto &c. *vid. Sanch. de matrim. lib. 1. disp. 43. n. 6. Zoes. ad ut. de sponsal. n. 29.*

¶ *Cæterum autem non tantum ea, quæ de Consilio Evangelico sunt, voveri possunt, sed etiam ea, quæ sunt de præcepto. v. g. non blasphemare, non fornicari, &c. ut aliquis ex gravitate & duplicitate obligationis tantò magis à peccato abstereatur; nihil enim impedit aliquem circa eandem rem pluribus obligationibus teneri, veluti si rem alienam, quam ex jure divino & naturali*

turali restituere debeo, etiam per specialem promissionem me restitutum pollicear. Latius hæc prosequitur Less. *de voto. dubio 7. Laym. de voto. c. 2.* ulterius post explicatam voti definitionem circa ejus obligationem & executionem

Quar. 1. Quæ & quanta sit voti obligatio? 12

R. De fide certum esse, quod omne votum validè emissum ex virtute Religionis obliget ad præstandum id, quod voto promissum est, juxta illud *Dent. 23. Si nolueris polliceri, absque peccato eris, quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis. & illud Psal. 75. Vovete, & redde Domino Deo vestro.* estque transgressio voti peccatum ex genere suo mortale, quia violare fidem & promissionem Deo datam gravis culpa est; aliquando tamen ob parvitatem materia veniale esse potest, puta si ex materia voti aliqua pars subtrahatur, & votum pro majori parte impleatur. v. g. si vovens orare rosarium unum vel alterum *Ave Maria* omittat.

Quid, si tota materia voti sit parva v. g. si quis voverit singulis diebus orare unum *Ave Maria* & illud omittat? adhuc venialem tantum culpam esse docet Lessius *de voto. dub. 9. n. 58.* & ita testatur plerisque sentire Recentiores. consulèrem tamen pro tutiori, ne tale peccatum facile in Confessione omittatur, quia aliqui graves DD. in diversa sunt opinione. *Cajet. de jurament. q. 49. art. 7. Ang. v. votum. l. 3. q. ult.*

Deinde in foro etiam extrinseco Ecclesiastico ille

ille

ille, qui scitur votum fecisse, ad ejus observacionem rectè compellitur, quia Ecclesia judicat de quovis peccato mortali, & præcavere debet, ne crimina committantur. *c. novit. de judicijs. c. quod super. in fine. 7. de fide instrum* præsertim si Ecclesiæ vel alterius inter sit, votum impleri, ut quia aliquis voto se obligavit Ecclesiam edificare, pauperibus vel terræ sanctæ subvenire &c. *c. licet. 6. h. t.*

Q. 3 *Quar. II.* Quàm diu executio voti differri possit? *R.* Si certum tempus vovens ipse sibi determinaverit, illud sine peccato elabi non patietur: si præviderit impedimentum illo tempore futurum, tunc votum prius exsolvere debet, neque elapso tempore, si votum non impleverit, hoc ipso liber erit, sed postea implere debebit, nisi votum ob specialem Dei cultum ad hunc, & non alium diem determinatum sit. v. g. si quis in festo certi alicujus Sancti se jejunaturum promisit, & illo die non jejunavit, peccavit quidem, sed alio die jejunare non tenebitur. Imò tamen si præviderit impedimentum, non cogetur anticipare: quia tunc solum anticipatio prævisio impedimento est necessaria, quando obligatio est absoluta, & tempus tantum dilatio executionis, secus verò si tempus sit quasi pars voti, & votum proprium diei onus. *Suar. de voto. lib. 4. c. 14. Zoëf. h. t. n. 54.*

Quòd si nullum certum tempus vovens sibi præfixerit, debet votum exequi, quamprimum commodè potest, juxta illud *Deut. 23. cum vo.*

zum voveris Domino, non tardabis reddere, quia
 requirit illud Dominus Deus tuus, & si moratus
 fueris, reputabitur tibi in peccatum, quemadmo-
 dum etiam in alijs obligationibus ab eo, qui
 se sine certo tempore obligavit, res statim peti
 potest, quamprimùm debitor facultatem sol-
 vendi habuerit, *l. promissor. §. 1. ff. de constitutis
 pecunia*, ita tamen ut juxta humanum modum
 & arbitrium boni viri hæc res accipiatur, neque
 enim qui fortassis peregrinationem vovit, coi-
 geretur diebus ac noctibus, vel omni tempestate
 & periculo & incommoditate contempta illam
 explere, *arg. text. notab. in l. continuus. 137. §. 2.
 ff. de verb. obligat.*

Quær. III. Si Votum pro aliqua parte sit mo- 14
 raliter vel physicè impossibile, utrùm saltem
 obliget quo ad partem possibilem? *R.* Esse di-
 stinguendum, utrum materia voti sit *dividua*,
 vel *individua*, priori casu locum habebit *regula*
36. juris. in 6. quòd utile non vitietur per inutile;
 adeoque si vovens votum implere secundum
 unam partem non possit, tenebitur secundum
 eam, quam potest. Quare qui vovit se je-
 junaturum totâ septimanâ, si singulis diebus id
 sine periculo facere non possit, tenebitur illis
 diebus, quibus potest. Item qui vovit, se
 Ecclesiæ donaturum 1000. florenos, si propter
 supervenientem paupertatem totam summam
 dare nequeat, tenebitur ad illam partem, quam
 dare potest salvâ congruâ suâ sustentatione. Il-
 lam tamen exceptionem hic addunt DD. nisi

MAN. PAROCH.

Qd

pars

pars impossibilis sit *principalis*, & altera tantum *accessoria*, & non aliter quam respectu illius *principalis* promissa. Unde qui vovit se peregrinaturum ad certam Ecclesiam, & ibidem oblationem facturum, si peregrinari non possit, non tenebitur oblationem eò mittere, juxta vulgatum, quòd *principale trahat ad se accessorium*, si tamen oblatio esset in magna quantitate promissa, tunc censeretur illa *principaliter* esse in obligatione, & peregrinatio tantum *accessorie*, ideòque peregrinatione impossibili illa oblatio transmittenda foret; nam pereunte *accessorio* non perit *principale*.

Altero autem casu, si materia voti sit *indivisa*, tunc una parte impossibili non tenebitur vovens possibilem implere. v. g. qui vovit templum ædificare, & propter supervenientem inopiam totum ædificare non potest, non tenebitur capellam ædificare. *Suarez de voto. lib. 2. c. 2.* Generaliter autem tota hac quaestio potissimum ex intentione voventis resolvenda est, an voluerit se ad omnes partes voti collectivè tantum sumptas, vel etiam ad singulas divisim obligare. In dubio quando nec ex conjecturis constaret de intentione voventis, suaderem observationem partis possibilem, quia in dubio tutior via est tenenda saltem de consilio, sed multum renitenti non auderem imperare, quia in dubio non est facilè inducenda obligatio, *l. Ariannus. de oblig. & act.* & votorum obligatio ex communi sententia non est amplianda, sed strictè

strictè accipienda, arg. c. ex parte ubi. Panorm.
de censibus. Item in obscuris quod minimum est,
sequimur regul. 30. juris in 6. Sanch. de matrim.
lib 9. Diss. 35. n. 8.

Quar. III. An liceat votum per aliam per- 15
sonam implere, vel an teneatur per aliam im-
plere, qui per se ipsum non potest?

R. I. Esse distinguendum inter vota *persona-*
lia, realia, & mixta, votum *personale* est,
quando solum factum proprium promissum
est, ut jejunium, oratio &c. Votum *reale*,
quando vevens promisit se aliquid daturum
v. g. eleemosynam aut dotem pro Ecclesia.
Votum denique *mixtum*, quando præter do-
nationem rei etiam ipsa actio seu functio perso-
nalis promissa est, ut peregrinatio cum oblatione.

R. II. Votum *personale* vel etiam *mixtum*,
(si nullum subsit impedimentum ex parte vo-
ventis, de quo infra) per ipsam personam vo-
ventem implendum est, nec per aliam impleri
potest, quia illa tantum & non alia obligata est;
neque hic locum habet regula, quod *quis per*
alium facit, per se ipsum fecisse censetur, prout ea-
dem regula nec in alijs casibus obtinet, in quib-
us ipsius personæ obligatæ factum, ejusque
industria maximè pro majori sui mortificatio-
ne promissa est. Votum autem *reale* aliquando
per aliam personam impleri potest, ut si quis
solvat pro me eleemosynam quam promisi da-
re pauperibus, quia tunc cenietur mihi donasse
pecuniam, & ita brevi manu illa eleemosyna de

meo data esse, prout observat Sanchez, *lib. 4. moralium. c. 10. n. 10.*

¶ III. Qui non potest votum *personale* v. g. jejuniij aut orationis per se implere, non tenetur id implere per alium, quia actus non obligat ultra intentionem agentis, fuit autem intentio voventis, suam tantum non alterius personam obligare, & quilibet vovet eo animo, ut velit se & non alium affligere. Illum tamen casum excipit Sanch. *d. lib. 4. c. 15. n. 9.* Si votum *personale* non tam intendatur pro sui afflictione, quam pro utilitate alterius, v. g. si quis votum fecerit jejuniij aut missæ dicendæ pro redemptione animarum in purgatorio, quæ sententia Sanch. videtur habere æquitatem, & propterea voventi consulenda, cum finis voti tali casu etiam per alium obtineri possit, si tamen vovens non posset facile habere alium per quem votum impleat, non foret cogendus, nisi fuisset ipsius intentio, implendi votum sive per se sive per alium, nam in dubio quilibet præsumitur se tantum obligare voluisse.

¶ 16 Sed his opponi posset difficilis textus *c. quod super. 8. X. de voto.* ubi S. Pontif. decidit, quod illi, qui fecerunt votum succurrendi terræ Sanctæ, si ob impedimentum perpetuum in propria persona ire, aut militare nequeant, teneantur expensas quas facturi fuissent transmittere, & votum per alios exequi. Hanc decisionem non esse ex natura hujus voti (utpote quod potius *personale* quam reale sit) sed ex præsumptione

mente voventis, qui in defectu suæ personæ ad expensas se obligasse censeatur, existimat Paul. Laym. d. L. c. 3. in fine. cum Palud. Nav. & alijs Verùm quia non est bene credibile, quòd S. Pontifex voluerit quæstionem voti, quæ immediate conscientiam tangit, ex præsumptione, non habeat locum in conscientia nisi veritas subsit, decidere, & verba in d. c. 8. ita simpliciter proferuntur, ut nulli supposito, vel præsumptioni inniti videantur: propterea magis puto, votum peregrinationis Hyerosolymitanæ, quod non causa devotionis, sed in subsidium Terræ Sanctæ emissum est, accenseri votis realibus vel mixtis in quibus principale est id, quod est reale, ideòque habere locum, quod dicitur in seqq. responsionibus. Nam tunc votum dicitur tale, quando in eo principaliter consideratur & intenditur utilitas Ecclesiæ vel piæ causæ, accessoriè autem devotio vel labor personæ, sed in promisso subsidio terræ sanctæ utique principaliter intenditur utilitas Ecclesiæ Catholicæ, accessoriè autem personæ labor, qui benè & forsan fructuosius potest per substitutum impleri: ergo &c.

R. IV. Vota realia per alium implenda sunt, si per ipsum voventem impleri non possint, quia nihil interest, an ipse vovens an alius ejus nomine etiam de ipsius substantia eleemosynam expendat.

R. V. In votis mixtis quantum ad eorum realitatem quæstio dependet à præcedenti, an

Q 3

nimi-

nimirum, si votum quo ad partem obligationis personalis sit impossibile, impleri debeat saltem quo ad obligationem rei, ubi proinde illa distinctio est adhibenda, quam ibidem tradidimus, an scilicet id, quod est reale voti v. g. peregrinatio, & in ea oblatio, fuerit accessorie vel principaliter in obligatione, item an intentio votantis fuerit se ad singulas partes voti divisim obligare. *vid. Suar. de voto. lib. 2. c. 1. & 2. Laym. d. l. c. 2.*

17 *Quar. V.* An & quatenus vota defuncti obligent heredem? *R.* Rursum distinguendum esse inter vota, nam vota *realia* regulariter omnia ad heredem transeunt, & per eum expleri debent, quia sunt onus bonis defuncti annexum, quod consequenter in heredem transmittitur, *ex parte, de censibus.* Quamvis autem executio voti *realis*, quod defunctus fecit ante omnia legata etiam pia fieri debeat, cum obliget animam defuncti, ante alia verò debita, quæ creditoribus defuncti ex iustitia debentur, votum non est solvendum. Nam votum reale tantum debetur ex *bonis* defuncti, non autem sunt *bona* nisi *deducto are alieno.* quare si deductis debitis non remaneat tantum, ut eleemosyna vel donatio à defuncto per votum promissa possit ex toto impleri, sufficit si heres impleat & exequatur, in quantum vires hereditatis patiuntur. *Sanch. d. c. 15. n. 39.* ita tamen ut nullam *Falcidianam* vel *Trebellianicam* detrahat, quia cum in legatis piis, ad quæ defunctus non fuit obliga-

tus,

us, non detur *Falcidia* detractio, *auth. similiter. C. ad L. Falcid. Tyraq De priv. pia causa. priv. 26.* multò minus dabitur sive ex Lege sive ex voluntate defuncti in voto, in quo defunctus propriam animam obligavit.

Vota *merè personalia*, ut jejunia, peregrinationes & similia heres regulariter implere non tenetur, quia jura & obligationes, quæ personæ defuncti in individuo cohærebant, non transeunt in heredem, nisi ultro se impleturum promississet, vel sub hac conditione implendi votum heres institutus fuisset. *c. licet. 6. & ibi DD. h. t.*

Neque ea vota quæ nonnunquam faciunt communitates, oppida, vel civitates peregrinandi, jejunandi &c. in ratione voti & sub reatu sacrilegij obligant successores, sed potiùs ex pacto, consuetudine vel statuto, accedente approbatione expressa vel saltem tacita Episcopi, qui etiam ejusmodi leges vel consuetudines *diacelanorum* ex causa abrogare potest. *vid Sanchez. d. c. 15. n. 19. Laym. d. c. 3. sub. n. 6. Suar. de voto. l. 4. c. 9. n. 10.*

In votis *mixtis* iterum attendendum est, an defunctus ita voverit, ut si id, quod fuit *personale* in voto non potuisset implere, saltem tenebatur implere id, quod fuit *reale*? vel an *personali* impossibili non tenebatur etiam ad *reale*? Priori casu heres tenebitur ad rem præstandam, non autem posteriori, *Suarez, d. lib. 4. c. 11.*

Qualiter Obligatio Voti tollatur.

SUMMARI A.

1. *Votum tollitur quatuor modis.*
2. *Materia voti deficit, quando non est amplius de meliori bono.* (vota.)
3. *Quotuplex sit potestas Superiorum irritandi*
4. *In directa potestate non attenditur an votum superiori praedictet, & ibi de votis Religiosorum.*
5. *Vota pupilli possunt etiam post pubertatem irritari, & Successor superior potest irritare vota sub suo antecessore emissa.*
6. *Maritus qualiter possit irritare vota uxoris.*
7. *An uxor possit aliqua vota mariti irritare.*
8. *Votum irritatum an reviviscat cessante potestate irritantis.*
9. *Qualiter, & à quo fiat commutatio voti.*
10. *Qualiter dispensetur in voto.*
11. *Quinque vota reservata Papae, & quanam.*
12. *Qua ratione possit fieri dispensatio in votis, cum obligent ex jure divino.*
13. *An Papa valeat dispensare in votis solennibus Religionis, vel Clericatus.*

Quatuor modi sunt, quibus votum rectè & valide emissum tolli potest, ita ut amplius obligatorium non sit; primò si materia voti deficiat; Secundò si à superiori irritetur; Tertio si commutetur; & Quarto si voventi dispensatio concedatur.

Materia voti deficit, quoties opus Deo pro-
missum propter aliquas supervenientes circum-
stantias illicitum, aut etiam melioris boni impe-
ditivum, vel omninò indifferens, adeòque non
amplius Deo gratum, vel denique proflus im-
possibile redditur, e. g. vovisti non intrare cer-
tam domum propter periculum peccandi evi-
tandum, si ex postfacto periculum cesseret, voto
deobligaris; vovisti longiores peregrinationes,
vel statum cælibatus, aut Clericatus sæcularis,
sed malles jam ingredi Religionem, non impe-
dieris ab istis votis, quia omne votum potest
mutari in votum Religionis, cum nullum votum
obliget in præjudicium melioris & perfectioris
boni. *c. 4. b. t.*

Potestas irritandi vota aliquando est *spiritua-*
lis, aliquando *temporalis*, quatenus scilicet talia
vota à voluntate superioris, sive is spiritualis, sive
temporalis sit, dependent. Est autem præno-
tandum, quòd ista dependentia à superioris vo-
luntate sit in duplici differentia, una est per se &
simpliciter dicta, in quantum voluntas voven-
tis simpliciter & absolutè dependet à directione
& voluntate superioris, qualis est voluntas Reli-
giosi respectu sui Prælati, *c. si Religiosus. de ele-*
ctione. in 6. Item filij impuberis respectu patris,
vel tutoris, *c. mulier 32. q. 2.* Altera dependen-
tia est secundum quid, & quasi per accidens, vi-
delicet ratione materiæ, in qua alterius juri vel
potestati præjudicatur. ut si servus, filius fami-
lias, pubes, conjunx, Novitius aliquid voveat.

Q 9 5

quod

quod sine præiudicio & damno domini, patris, mariti, aut Monasterij observari non possit.

4 Igitur in casu prioris dependentiæ datur superiori directa potestas votum subditi irritandi, & annullandi licet sibi aut potestati suæ damnosum non sit, quia voluntas inferioris effectum non habet, nec à Deo accepta tur, nisi in quantum confirmata vel tolerata est superioris auctoritate, ut constat ex lib. Num. c. 30. licet verò leges *judiciales* veteris testamenti post adventum Christi celsarent, ut sup. e. 1. §. 1. n. 5. dictum, quatenus tamen sunt deobligatoriæ, & favorabiles conscientijs, rectè potest ex ijs divinæ voluntatis interpretatio, an votum acceptet vel non, desumi. & in c. 2. *causa* 20. q. 2. dicitur, *Monacho non licet votum vovare, & si voverit, frangendum erit.* Imò valebit talis irritatio, licet sine justa causa fiat, quia etiam hoc casu deficit consensus superioris, sine quo votum durare non potest; peccabit tamen juxta probabiliorem opinionem superior saltem venialiter, si absque justa causa votum irritet, quia abutitur jure & potestate sua, impediendo promptitudinem subditi ad exhibendum Deo cultum per votum, *Lessius de voto. dub. 10. n. 17.*

Interim licet Religiosus aliter quodcumque votum vovare non possit, nisi sub tacita conditione, si Abbas toleraverit, quoad licentiam tamen, seu consensum superioris petendum distinguendum est, an Religiosus votum fecerit in actione aliqua sibi licita, & concessa, v. g. cer-

tas orationes privatim dicendi : vel an in actione quidem bona, Religioso tamen ex certa causa prohibita, v. g. peregrinandi extra Monasterium; priori casu non tenebitur petere licentiam Prælati, sed de facto obligabit votum, usque dum ab Abbate aliunde resciente, vel per generalem prohibitionem in Capitulo irritetur. Altero autem casu obligabitur Religiosus ad petendam licentiam Abbatis, quia saltem ex voto tenetur facere quantum in se est.

Præterea communiter tradunt DD. quod pater vel tutor possit irritare vota liberorum in impubertate facta etiam postquam illi ad pubertatem pervenerunt, nisi post pubertatem talia vota nova voluntate confirmarint. Ratio est, quod parentibus atque tutoribus (quo nomine in defectu patris venit etiam avus paternus, vel in defectu ascendentium masculini generis etiam mater, cum ad eam quoque jure naturali cura filij impubers spectet) detur simpliciter potestas vota in impubertate facta irritandi, ac in similibus attendatur primordialis natura obligationis & qualitas agentis, dum actum fecit. Quemadmodum in c. ult. de sententia excom. percussio Clerici facta à puero impubere absolvi potest ab Episcopo etiam post ejus impuberatem, Navar. man. c. 12. n. 71. Sanch. lib. 4. Moral. cap. 30. n. 14. Laym. d. l. cap. 7. n. 11. Tradit etiam Sanch. de Matr. lib. 9. disp. 4. quod vota uxoris, quæ tempore prioris matrimonij poterat vir, vel, si tunc erat impubes & inupta, pa-

ter aut tutor irritare, possit etiam succedens maritus, utpote qui etiam in locum patris & tutoris succedat. idemque iudicium fit de alio quovis superiore succedente in officio, ut possit irritare vota sub suo antecessore emissa, tametsi vota fuerint de licentia prioris mariti vel superioris emissa. quia per hanc non potuit præjudicari successori pari potestate functuro. *c. innotuit. de elect.* ita tamen ut hoc casu fiat irritatio ex iusta causa. & hæc quoad casum primæ dependentiæ voventis ab ipso superiore.

In altero autem casu, quando tantum per accidens, & ratione materiæ voventis voluntas dependet à superiore, votum aliter superior irritare non potest sui inferioris, quam quatenus id sibi, vel rei suæ damnosum est. † Unde si v.g. uxor longam peregrinationem, jejunium, aut eleemosynam de bonis dotalibus voveat, non valebit votum, nisi sub tacita conditione, si vir permiserit, imò licet maritus semel assensum dederit, & uxori executionem voti sui aliquamdiu permiserit, nihilominus ex post facto sententiam mutare & votum irritare potest *c. manifestum. 33. q. 5.* eadem est ratio de filiofamilias, si post pubertatem aliquid voveat, quod in detrimentum vel incommodum patris cedat, v. g. sumptuosam peregrinationem, abstinentiam à carnibus, eleemosynas ex bonis patris &c. secus autem est, si uxor voverit se donationem facturam Ecclesiæ de bonis suis *receptiis*, aut filiofamilias de *bonis Castrensibus*, in talibus enim bonis non

non fit præjudicium marito, vel patri, cum pleno jure spectent ad voventem, & consequenter votum circa ea irritari non potest. *DD. mox citati*, & hæc sententia quoad uxorem tanquam tutior suaderi potest.

Interim valde probabile est, quod docet Sanch. *De matrim. lib. 9. disp. 39. n. 4. & seqq.* uxorem subdi marito non tantum quoad Materiam voti, sed etiam quoad voluntatem, vir enim Caput est mulieris, *ad Ephes. 5.* & Mulier est sub viri potestate. *Gen. 3.* videturque Deus ea de causa mulieris voluntatem subdidisse viro, quia Mulier est levis, imprudens, & facilis in emittendis votis, ideoque posse maritum omnia vota uxoris etiam continentiae, non petendi debitum &c. sicut pater filij impuberis irritare, ita enim hæc potestas Marito *Num. 30.* simpliciter conceditur; & confirmant dicta *SS. PP. in c. noluit. & c. fin. 33. q. 5. D. Thom. 2. 2. q. 88. ar. 8. ad 3.* ibi: *nullum votum religiosi est firmum, nisi sit de consensu pralati; nec uxoris, nisi sit de consensu viri.* Imò ulterius putat Sanch. *d. l. n. 16.* quod maritus possit irritare vota uxoris constante matrimonio emissa, sed collata in tempus dissoluti matrimonij: Quia tempore emissi voti voluntas voventis subdita est marito. *Et eod. lib. 9. disp. 40. n. 4. & seqq.* quòd Maritus possit irritare vota uxoris, etiam de sua licentia emissa, quamvis peccet irritando sine causa. Divortio tamen facto ex causa adulterij nulla potestas irritandi est. *d. disp. 39. n. 8.*

Sed

7 Sed an etiam econtra uxor aliqua vota mariti irritare valebit? R. Affirmativè, in quantum ea uxori in jure suo conjugali, quod habet in corpus mariti, vel in bonis suis præjudicant, ut si maritus voveat longam peregrinationem, & diuturnam absentiam, donationem ex bonis dotalibus, & similia, *Sanch. d. l. 9. disp. 42.*

Uno tamen casu jura propter publicam necessitatem Christiani populi derogarunt potestati uxoris, quatenus scilicet maritus præter uxoris assensum possit liberè vovere peregrinationem Hierosolymitanam pro terræ sanctæ redemptione, si nimirum in ea qualitate sit, ut vel ipse militare, vel milites secum ducere, aut suo consilio militantibus adesse possit. *c. ex multa. 9. §. penultimo b. t.* similiter juri mariti vel uxoris derogatum est in voto religionis ante matrimonium consummatum, *t. de convers. Conjug.* Item prælato in voto religiosi ad strictiorem ordinem transitori, *c. licet. de regular. Sanch. d. disp. 39. n. 19.*

8 Demùm hic quaritur, an reviviscat votum semel irritatum, postquam per mortem mariti, vel patris subjectio cessavit? In hac quæstione satis conveniunt DD. primò, quòd votum Religiosi, vel impuberis à Prælato vel patre irritatum semper irritatum maneat, quia illi habent simplicem & directam irritandi potestatem. Secundò, quòd votum à muliere factum, antequam in matrimonium transivit, vel à sero vo antequam in potestatem Domini venit, pos-

fit quidem à marito vel domino interim irritari, quatenus sibi præjudicat, postquam verò conjugium vel potestas dominica cessavit, votum incipiat, ut priùs obligare, quia non fuit simpliciter irritatum, sed tantùm respectu dictæ potestatis, cui præjudicavit. Sed in tertio dissentiunt, an scilicet votum, quod uxor constante matrimonio, vel filius jam pubes, dum adhuc in potestate patris erat, emisit, atque irritatum fuit, obliget iterum, postquam matrimonium aut patria potestas soluta est. Affirmativa sententia tutior est, dummodo votum fuerit in omne vitæ tempus conceptum, & non præcisè ad statum conjugij, vel certos annos, qui jam elapsi sunt, restrictum, ut si uxor voverit se totâ vitâ aliquot diebus in hebdomade jejunaturam &c. Ratio est eadè, quæ in præcedenti articulo. quòd scilicet irritatio voti constante matrimonio facta non fuerit simplex, & totaliter tollens obligationem voti, sed solum in quantum præjudicavit. *Innocentius in c. Scriptura l. t. Lessius de voto. dubio 10. n. 86.*

Quia tamen etiam pro contrario sunt non pauci DD. cum Panorm. *in d. c. Scriptura. §. c. quidam. de convers. conjugat. Sanch. d. l. 9. disp. 39. n. 36.* idèò fortassis Episcopus in tali voto ad cautelam dispensare poterit, nam quando est dubium, an res egeat dispensatione, posse Episcopum dispensare, vel declarare, quòd non sit opus dispensatione, tradit *Garcias de beneficiis. parte 7. c. 2. n. 19.*

Per

9 Per *commutationem* tollitur obligatio voti, si id, quod ante erat promissum in aliud opus bonum. & Deo gratum commutetur. ad hanc *commutationem* duo principaliter requiruntur, scilicet *causa*, & *superioris auctoritas*: *causa* est vel difficultatis, vel utilitatis; *difficultatis*, si propter pauperatem, debilitatem corporis, periculum frequentis omissionis, aliasve circumstantias difficilis sit voti executio. imò levior etiam difficultas sufficit, si votum in puerili ætate ex facilitate potius quàm arbitrio discretionis emissum sit, *c. 2. h. t.* *Causa* verò *utilitatis* est, si vovens pro opere Deo promisso, aliud Ecclesiæ utilius, & Deo gratius præstare paratus sit. quamvis autem auctoritas superioris non requiratur, si opus in quod votum commutatur, manifestè Deo gratius sit, ut si vovens vellet Religionem ingredi, *c. 4. h. t.* vel si voverit, se daturum Ecclesiæ certæ, & deinde velit dare pauperiori, & magis indigenti; quia in similibus casibus non tam violatur votum, quàm auctius, & plenius redditur; si tamen dubium sit, quodnam opus omnibus consideratis melius & Deo acceptius habendum, tunc auctoritas & arbitrium superioris omninò intervenire debet, *c. 1. & ibi DD. h. t.*

Porro nomine superioris non tantum venit S. Pontifex, sed etiam inferiores Prælati jurisdictionem Episcopalem habentes. Ipsi quoque aliquando Confessarij, vel ex Jubilæo, vel aliunde privilegium commutandi vota obtinent.

Ea

Est tamen in *commutatione* observandum, ut opus illud, in quod fit commutatio, moraliter, & arbitrio prudentis viri aliquo modo æquivalet rei per votum promissæ. Interim nihil obstabit, quin votum reale commutari possit in personale, vel econtrà, licet plerumque convenientius sit, ut reale in reale, vel etiam personale in reale commutetur, quia ordinariè onera realia etiam charitatem erga proximum, vel utilitatem Ecclesiæ concomitantem habent, nisi personale fuerit corporis afflictivum, & certis peccatis resistens, quod proinde expedit, ut in aliud simile quod votens perficere possit, convertatur, v. g. jejunium in orationes quotidianas &c. In specie autem de commutatione votorum, quæ à Confessarijs fit tempore Jubilei & qualiter singula vota commutanda sint, valdè utiliter legi poterit R. P. Gobat, *de duplici Jubileo*.

Denique per *dispensationem* extinguitur votum, si subexistente causa ejus obligationem Pontifex vel alius Prælati etiam inferior Jurisdictionem Episcopalem, aut speciale privilegium habens remittat, causæ autem dispensandi recensentur, si votum ex minori deliberatione, ut in ira, metu, ætate puerili, vel aliqua animi perturbatione non tamen auferente prorsus mentis Judicium emissum sit, ut deinde difficulter observari possit; aut si aliqua magna, & publica utilitas per dispensationem obtinenda speretur, veluti si unicus heres ali-

MAN. PAROCH. R. cujus

cujus Principatûs vel insignis familiæ votum castitatis fecerit &c. & hæc dispensatio plerumque necessaria est in votis majoribus, quæ propter dignitatem materiæ non recipiunt aliquam æquivalentem commutationem; in minoribus autem magis commutatio, quàm dispensatio locum habet, quia obligatio Deo facta debet omni meliori, quo potest, modo impleri, unde & in ipsa dispensatione circa vota minora aliquod saltem opus bonum votenti loco voti peragendum injungitur.

Porrò in votis dispensare non tantum potest S. Pontifex, sed etiam inferiores Prælati Jurisdictionem Episcopalem habentes, videlicet Legatus Pontificis in Provincia suæ Legationis; Episcopus in sua Diœcesi; Capitulum sede vacante, Prælati exempti cum suis subditis, Archiepiscopus cum subditis suorum suffraganeorum, non quidem semper, & ubique, sed si quasi per appellationem adeatur denegata dispensatione à suffraganeo, vel dum actu Provinciam visitat, quia extra appellationem & visitationem Archiepiscopus in subditos suffraganeorum regulariter Jurisdictionem non habet, *c. Venerabilibus. 7. de sententia excom. in 6. c. fin. de censibus. in 6.*

II Sunt autem quinque vota specialiter reservata, in quibus nemo præter S. Pontificem, vel cuius ex singulari privilegio concessit, dispensare potest nimirum 1. votum *perpetua castitatis.* 2. votum *ingredienda religionis.* 3. votum

peregrinandi Romam, seu ad limina Apostolorum. 4. peregrinandi Hierosolymam, & 5. peregrinandi ad S. Jacobum Compostellam. Extrav. etsi dominici. fin. de pœnit. & remiss. inter com.

Verùm cùm hujusmodi reservatio à communi jure exorbitet, & Episcoporum potestati deroget, odiosæ & strictè interpretationis censetur, ac propterea non extenditur ad illa vota, quæ licèt habeant cum istis aliquam similitudinem, non tamen sunt omninò, ac in specie eadem. Quare non erit reservatum votum *castitatem* servandi non perpetuò, sed tantum ad certos annos, nec votum non petendi debitum conjugale, vel non nubendi, aut non fornicandi, nec votum suscipiendi Ordines Clericales, nec votum conditionatum (puta, si convaluero ex morbo ingrediar Religionem) ante conditionis eventum. Votum ingrediendi Religionem strictiorem, ut liceat ingredi minus strictam, vel permanere in minus stricta. Votum pœnale v. g. si fornicatus fuero, voveo me iturum Romam, etiam post pœnam commissam DD. mox citandi probabiliter non reservatum ajunt, quòd non habeat naturam aliorum votorum, quæ simpliciter & directè fiunt ex affectu erga rem promissam & ob cultum divinum, sed hoc fiat directè ob aversionem & detestationem peccati.

Votum quoque peregrinationis Hierosolymitanæ nonnulli tantum eo casu reservatum putant, quo factum est intentione subvenien-

di terræ sanctæ contra hostes Christiani nominis, *arg. text. & Gloss. in c. ex multa, h. t.*

Denique in votis reservatis dispensare potest Episcopus, quando est impedimentum adeundi S. Pontificem, & est necessitas accelerandi dispensationem, id, quod plerumque in voto castitatis contingit, postquam matrimonium jam contra votum contractum est, propter periculum quotidianæ incontinentiæ. In votis autem peregrinationum impedimentum frequentius solet esse tantum temporale, ut propterea potius dilationem quam dispensationem requirant.

Sed & tunc Episcopo dispensationem concedunt, si subsit dubium juris aut facti, an votum in talibus circumstantiis obligatorium sit. Item si votum reservatum prius S. Pontifex in aliud opus commutavit, tunc Episcopus ex nova causa denuò aliam commutationem facere poterit, neque enim aliud opus in quod commutatio facta est censetur reservatum ex regula juris, quòd *surrogatum sapiat naturam ejus in cujus locum surrogatur*, quia procedit circa substantialia surrogati, ut circa obligationem, non autem circa accidentalia, si ea sint strictæ interpretationis & non extendenda, sicuti est reservatio, *vid. Sanch. de matrim. lib. 8. disp. 9. & seq. Less. lib. 2. c. 40. dub. 13. Laym. l. 4. tr. 4. c. 8. n. 8. & seqq. Surr. d. L. 6. c. 20.*

12 Sed inquires, quomodo Pontifex vel Episcopus potest dispensare in voto, cum tamen vo-

tum

tum obliget ex Jure divino, in quo dispensatio non conceditur. R. Jus divinum aliquando obligare omnes per se sine omni præsupposita voluntate humana, ut in præceptis Decalogi & similibus, ac in his verum est dicere, quòd dispensare non liceat; aliquando autem obligat Jus divinum ex præsupposita obligatione humanæ voluntatis, & quàm diu ista durat, ut in votis & juramentis; igitur si ista obligatio humana per irritationem, commutationem, aut dispensationem tollatur, cessabit etiam obligatio Juris divini, quæ obligationi humanæ voluntatis tanquam fundamento innititur, quia non aliter obligat votum ex Jure divino, quàm quatenus valet & durat, *vid. Sanch. de matr. lib. 8. dis. 6.*

Demùm vulgaris est controversia, an summus Pontifex possit in votis solemnibus dispensare, adeoque efficere, ut Religiosus professus possit rursus ad sæculum redire? Rationem dubitandi facit *tex. in c. cum ad Monasterium. in fine de statu Monachorum.* ubi dicitur, quòd *abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis ita sint regule Monachali annexa, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiã indulgere.*

Nihilominus apud Recentiores & DD. cc. communius receptum est, posse summum Pontificem etiam in votis solemnibus dispensare, quia solemnitas votorum est tantùm Juris positivi, *tex. in c. unico. h. t. in 6.* ergò si Pontifex tollat solemnitatem, quæ est juris positivi con-

sentiente maximè Religione, & remittente Jus suum, quod habet in Religiosum, manet tantùm votum *simplex*, in voto autem *simplici*, quin Pontifex dispensare possit, nemo facile dubitaverit, ad text. *in d. c. cum ad Monasteriũ*, communis, & vera est responsio, quòd loquatur in *sensu composito*, quòd scilicet non possit dispensari in votis solemnibus cum Religioso, ut maneat Religiosus, quia per talem dispensationem cessarent substantialia Religionis, non autem loquatur ibidem Pontifex *in sensu diverso*, & quòd status Religionis totaliter ab aliquo tolli non possit.

CAPUT II. De Juramentis.

Votis affinia sunt *Juramenta*, placuit propterea etiam de his breviter aliqua addere, omissis tamen illis juramentis, quæ in judiciali processu usitata sunt, & parum ad præsens institutum faciunt.

SUMMARIÆ.

1. *Juramentum quid, & quibus modis aut verbis fiat.*
2. *An licitum sit jurare.*
3. *Attestatio sub fide sacerdotali, nobili &c. an sit juramentum.*
4. *Juramentum debet habere* 3. *Comites, nimirum*
5. *Veritatem.* 6. *Judicium.*
7. *Iustitiam.*
8. *Juramentum contra jus quando validum.*
9. *Juramentum assertorium non est necessarium de re bo.*

*re honesta. Et quando in eo committatur in
justitia.*

10. *Iuramentum rei indifferentis non obligat.*
11. *Pacta invalida an, Et quando iuramento confirmantur.*
12. *Iuramenti obligatio qualiter relaxetur.*
13. *Iuramentum regulatur secundum naturam actus, cui adjicitur. idq; pluribus explicatur.*
14. *Actus aliàs validus, non invalidatur, si fiat contra iuramentum.* (Sare.)
15. *Qui juravit se soluturum, an possit compen-*
16. *De restrictione mentis, remissivè.*

Juramentum rectè definitur, quòd sit invocatio divini testimonij ad fidem dictis faciendam, vel promissionem firmandam. Fit autem hæc invocatio non tantum per verba contestatoria, seu simpliciter invocatoria, ut *testis est mihi Deus; quam verè Deus vivit!* sed etiam per verba execratoria, v. g. *Deus me puniat; sic me Deus adjuvet;* & similia, nam parum interest, quomodo petatur, ut Deus testimonium suum declaret, *Suarez de Religione, cap. 12. n. 8.* Neque tamen requiritur, quòd aliquis explicitè Deum in testem adducat, sed ad valorem iuramenti sufficet, si etiam implicitè id fiat, ut si quis iuret *per animam suam*, quia continet implicitam execrationem, ut Deus animam puniat, nisi verum sit, quòd dicitur. Similiter si aliquis simpliciter dicat, *jureo, vel per meum iuramentum affirmo*, tacitè Deum in testem vocare videtur. Quia hoc ipsum nomen & natura iuramenti

menti importat. Ubi tamen bene monet Suarez *cit. lib. 1. c. 13. n. 4.* cum hoc verbum *jurō* in morali acceptione sit indifferens ad verum vel fictum juramentum, & plerumque qui talia verba profert, necdum intentionem habeat actu jurandi, sed tantum paratum se esse demonstret ad jurandum, ideo attendendas esse circumstantias, ex quibus desumi possit, quo sensu illa verba prolata sint, & sufficienter censentur actu juratoria, si per antecedentem sermonem juramentum petitum sit, vel si negotium, quod tractatur, juramentum postulet.

Item non solum *verbis* sed & *signis* juramentum præstatur; quod quidem satis certum est circa eos, qui loqui non possunt, verum etiam probabilius affirmatur circa eos, qui loqui possunt cum Cov. *de pactis in princ. n. 6.* dummodo talia signa sint, quæ in communi acceptione declarent animum jurandi, ut si ab aliquo petatur juramentum, & is secundum consuetudinem loci capite annuat, digitos erigat vel librum Evangeliorum tangat. Ita quoque si à subditis homagium seu juramentum fidelitatis & obedientiæ exigatur, usu receptum est, ut singuli per manus porrectionem se id præstare ostendant.

Quærent DD. an licitum sit jurare? cum Christus *Matth. 5.* expressè dixerit: *Nolite jurare, sed sit sermo vester, est est, non non, quod autem his abundantius est, à malo est.* Decla-
rat

rat tamen S. Pontif. *in c. etsi Christus. de jurejur.* jurare ex se non esse rem illicitam, cum & apud Sanctos verba juratoria reperiantur, ut 2. ad Cor. 1. dicit Paulus; *Testem Deum invoco in animam meam*, ad Rom. 1. *Testis mihi est Deus &c.* dictum autem Christi intelligitur de juramento sine necessitate, aut rationabili causa præstito.

Quærent prætereà, an juramentum censeri 3
debeat, si quis *per fidem suam*, aut *honorem sacerdotalem*, aut *nobilitatis* aliquid affirmet, vel promittat? Hujusmodi *interpositam fidem* habere vim juramenti tenuerunt Felinus & Abbas *inc. querelam. X. de jurejur. arg. c. ad aures. de his, quæ vi metus ve causâ fiunt.* Ubi habetur, quòd renunciatio electionis ob Laicorum terrorem facta irrita censeri debeat, nisi *juramento vel fide interposita* confirmata sit, & *in c. pervenit. de fidejussoribus.* æquè puniuntur Clerici, qui promissionem sub Religione *fidei*, quàm *juramenti*, violârunt. Sed dicendum est, cum Lefio *de iustitia & iure. lib. 2. c. 42. n. 4. Cov. de pactis. parte 1. §. 2. n. 2.* prædicta verba non continere juramentum propriè dictum, quia per illa Deus non vocatur in testimonium, sed proferens tantùm indicat, se omninò deliberatum, ac memorem *fidei*, conscientiæ, & statûs sui loqui.

Quòd si tamen aliquis *per fidem Christianam* vel *Catholicam*, aut *per Evangelium* rem promitteret, vel affirmaret, pro jurante haberi deberet,

beret, quia censeretur *authorem fidei* in testem statueret, *Lessius, & Covar. cit. locis.* Interim, sicut ex *cc.* pro contraria sententia *citatis* satis apparet, talis *interpositio fidei*, quam faciunt Ecclesiastici sub suo honore sacerdotali, aut Religionis, item personæ illustres sub honore suæ dignitatis in foro externo juramenti loco acceptatur, maximè in causis minoribus, in quibus non decet Ecclesiasticos facillè jurare, *c. si quis presbyter. 2. q. 4. videatur Gail. lib. 2. Obser. 59. Mysing. cent. 1. Obser. 17.*

- 4 Porro juramentum ut sit licitum & obligatorium debet habere *tres comites*, nimirum *Veritatem, iudicium, atque Iustitiam, c. animadver-*
- 5 *tendum. 22. q. 2. † Quod ad Veritatem attinet, illa utique in omni juramento subesse debet, ne Deus in falsitatis testem invocetur, & quidem in juramento promissorio duplex veritas interveniat, necesse est, una intentionis seu *veritas dicti*, & altera executionis, seu *veritas facti*, etenim perjurium committitur non tantum, si non serves, quod promittis, sed etiam, si ab initio servandi intentionem non habueris, quavis ex postfacto serves; quia ejus rei, quæ secundum tuam intentionem falsa fuit,*
- 6 Deum testem adduxisti. † *Iudicium* quoque in jurando requiritur, id est, debita advertentia & deliberatio. Unde fortassis nonnunquam à perjurio excusantur qui malam consuetudinem jurandi habent, & quandoque præcipitanter aliquid falsum sub juramento affirmant.

Pueri etiam ante annos discretionis ex defectu
 judicij validum præstare juramentum neque-
 unt, post annos autem discretionis validum
 quidem juramentum præstare possunt, *arg. c.*
1. de delict. puer. in judicio tamen propter so-
 lennitatem judiciorum ante annos pubertatis
 ad juramentum adigendi non sunt, *c. pueri.*
22. q. 5.

Iustitia denique juramentum comitari debet, 7
 quia juramentum non debet esse vinculum ini-
 quitatis, *cap. quanto. 18. de jurejur.* Unde in pri-
 mis quotiescunque aliquid sub juramento pro-
 mittitur, quod intrinsecè malum est, & sine
 peccato fieri nequit, non obligat juramentum,
 v. g. si quis juret ulcisci injuriam, vel occidere
 hominem. Idem est, si abjuretur aliquod bo-
 num vel virtuosum, sicut exemplum ponitur
in c. cum quidam. 12. §. illi verò. de jurejur. de
 illis qui jurarunt non loqui parentibus, fratri-
 bus vel sororibus, aut eis humanitatis subsidi-
 um exhibere, qua de causa etiam juramentum
 de non mutuando vel fide jubendo tanquam
 repugnans charitati proximo debitæ non esse
 obligatorium, docet Abbas *in c. si verò. 11. §.*
jam d. t.

Imò si juramentum ab initio fuerit inju-
 stum, non convalescet, tametsi ex postfacto
 causa iniquitatis cesserit, v. g. si quis stantibus
 primis sponsalibus juraverit aliam ducere, non
 tenebitur hoc juramento, licèt prior sponsa
 moriatur, juxta *Reg. 18. jur. in 6. non firmatur*
tracta.

tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit,
Sanch. de matrim. l. 1. disp. 50. n. 6.

8 Prætereà ex defectu justitiæ non obligat juramentum factum contra Jus publicum, quod ad publicam utilitatem principaliter introductum est, v. g. si judex juret, crimen etiam manifestum sine accusatore non punire, *c. ad nostram. 21. d. t.* vel Clericus juret, quod coram Judice laico litigare velit, *c. si diligenti. 14. de foro compet.* si enim non obligat juramentum in præjudicium tertij privati, ut mox dicemus, multò minus obligabit in præjudicium Reipublicæ. Notanter autem dico si Jus publicum directè tendat ad utilitatem publicam; si enim directè respiciat utilitatem privatorum, & tantùm in consequentiam publicam, valebit juramentum in contrarium præstitum, sic pro utilitate mulierum constitutum est, dotes suas alienari non posse, etiamsi ipsæ consentiant, servandum tamen erit juramentum, si mulieres juraverint, non revocare alienationem rei dotalis, *c. cum contingat. 28. de jurejur.* Item quamvis futuræ hereditati renunciari non possit, valebit tamen renunciatio, quâ filia acceptâ dote hereditati paternæ sub juramento renunciat, *c. 2. de pactis. in 6.* quia regulariter omne juramentum, quod sine dispendio salutis servari potest, servandum est, *d. c. cum contingat.* Hinc etiam, quo juramento promissus solvere, debet servare suum juramentum, quia verò alter sine peccato accipere non potest,

potest, ideò solvens post impletum juramentum eas denuò repetere valebit, *c. debtores. 6. d. t. videatur Zoef. eod. tit. n. 53.*

Tandem ad *justitiam* juramenti requiritur, 9
ne sit in præjudicium tertij, nam res inter alios
acta alijs obesse non debet. ita invalidè jurat
Prælati, quòd non velit repetere bona Eccle-
siæ ablata, vel quodcunque aliud contra utilita-
tem Ecclesiæ facere. *c. 2. § c. sicut. d. t.* Sed
hæc, quæ de *justitia* juramenti dicuntur, in ju-
ramento *promissorio* locum habent; in juramen-
to autem *assertorio* non est necessarium, ut ma-
teria sit honesta & justa, neque per se indecens
est, adferre Deum in testem facti turpis, si ita
publica utilitas vel magna causa requirat, sicut
testes super adulterio aut homicidio producti
licitè jurant, quamvis de re turpi testimonium
præbeant. Observat tamen Suar. *de Religione*
tom. 2. tract. de juramento lib. 2. c. 3. n. 6. eti-
am in juramento *assertorio* posse *injustitiam* com-
mitti, illudque fieri illicitum, si nimirum ali-
quis secretum proximi, ad quod celandum te-
nebatur, sub juramento injustè prodat. † Rei 10
quoque indifferentis, quæ in se moraliter nec
bona, nec mala sit, non esse juramentum ob-
ligatorium, adinstar voti de tali re concepti,
nisi bono aliquo fine v. g. ad sui mortifica-
tionem, vel peccati evitacionem &c. inten-
datur, docent communiter DD. apud Laym.
in Theol. mor. lib. 4. tr. 3. c. 6. n. 3. Suar. d. l. 2.
c. 16. n. 4.

Quæstio

II Quæstio est non levis momenti, utrum pactum vel *contractus* de jure nullus confirmetur per juramentum, vel utrum ipsum tantum *juramentum servandum* sit? Si enim dicatur, solum *juramentum servandum* esse absque eo, quod *contractus confirmetur*, tunc si is, qui juravit, juramentum in vita non impleverit, heres ejus ad implendum non tenebitur; quia ut rectè docet Suarez *dict. lib. 2. c. 31. n. 16.* juramentum quidem obligat etiam heredes, & successores ejus, cui juratur, sed non obligat heredem ejus, qui jurat; nam juramentum est personale, & animam jurantis non egreditur. Et in hac quæstione esse distinguendum, an *contractus* sit invalidus in odium creditoris, ita ut is sine peccato etiam veniali ex tali *contractu* aliquid acquirere non possit, prout fit in *contractu usurario*, aut metu vel dolo inito; vel an *contractus* tantum invalidetur in favorem debitoris, sicut invalidatur alienatio rei dotalis, ad minorem pertinentis & similes: priori casu non *confirmabitur contractus*, sed ipsum tantum modò *juramentum servandum* erit, vel ejus relaxatio petenda, ne Deus vanè & temerè in testem vocatus sit; imò post impletum juramentum repetitio ejus, quod ex tali juramento præstitum est, conceditur. *dicto c. debitores. de jurejur. § c. ad audientiam. 4. de his, que vimine sue causa fiunt.* Ad hunc primum casum etiam referunt, si *contractus* ob publicam utilitatem irritatus sit, & exempla ponunt de pacto non revocandi

*vocandi testamentum pacto successione super viven-
tis hereditate, de donatione omnium bonorum, pœna
sponsalibus adjecta* &c. *Cov. in relect. c. quamvis,
de pact. in 6. p. 2. in pr. §. 1. n. 8. Laym. d. l. c. 8.
n. 4.* Verùm si evidenter constet, juramentum
cedere in præjudicium Reipublicæ, jam supe-
rius diximus, id obligatorium non esse, at in
exemplis propositis DD. non sunt concordēs,
teste ipso Laym. d. l. *vers. quæ doctrina*, utique
quia non satis constat, an dicti actus principa-
liter ob favorem publicum, vel potius ob fa-
vorem privatorum, & ex consequenti tantum
publicum à legibus irritati sint.

Altero casu videtur mihi probabilius ipsum
contractum juramento confirmari, ut ex *tex. c.
quamvis. de pactis. in 6.* satis apparet, ubi pa-
ctum, quo filia hereditati paternæ renuntia-
vit, dicitur *juramento firmatum*, & ipsum pa-
ctum *servari debere*, & in *L. 1. Cod. si adversus
venditionem.* dicit Imperator, minorem, qui
adversus venditionem rei suæ *juratam* venit,
non tantum *perjurium*, sed etiam *perfidiam*
committere; si *perfidiam*, ergò supponitur, non
tantum *juramentum*, sed etiam pactum valere.
Videtur mihi addi posse alia multum efficax
ratio, quòd lex Civilis irritans pacta vel con-
tractus jure naturæ & gentium validos non
comprehenderit, nec potuerit comprehende-
re contractus *juratos quatenus tales*, hi enim
propter religionem juramenti non cadunt sub
jurisdictionem Civilem & sæcularem, sed Ec-
clesia-

clesia-

clestiasicam. Sicut in simili, quamvis lex Civilis pœnalis comprehendat omnes Cives Romanos; non tamen illos, qui etiam post talem legem Ordines Clericales assumpserunt, tales enim *quatenus nunc tales* ab initio non censebantur comprehensi, vel saltem postea exempti, hinc etiam est, quod contractus vel actus jurati, quamvis quoad executionem sint mixti fori, quoad cognitionem tamen de viribus & valore juramenti ad iudicium Ecclesiasticum spectent, *c. licet mulieres. de iurejur. in 6. c. ult. de foro comp. in 6.*

Quod attinet ad divisionem juramenti, frequenter hactenus insinuatum est, juramentum dividi in *promissorium* & *assertorium*. *Promissorium* dicitur, quod ad confirmationem promissionis, pollicitationis, seu quorumcunque contractuum & pactorum adjicitur. *Assertorium* verò quo simpliciter sine promissione aliquid affirmamus, vel negamus, & de hoc juramento *assertorio* in processu iudiciario potissimum negotium est.

12. Circa *relaxationem* juramenti notandum est, quod si juramentum sit *aperte nullum*, ut quia ex parte jurantis sine peccato quamvis veniali tantum observari non potest, vel quia directè spectat præjudicium tertij, non indigebit absolute, sed jurans propriâ authoritate contravenire poterit, quia quod nullum inducit vinculum, nullam absolutionem requirit, *Gloss. in c. in verbo absolvimus. & in c. cum quidam. S. nulli.*

§. ultimo. ubi Innoc. & Panorm. de iurejur. facit
 textus in c. quanto. & c. si verò eodem t. licet au-
 tem in d. c. 2. & c. cum quidam. jurantes etiam
 in similibus juramentis jussi fuerint absolvi, il-
 lam tamen absolutionem non fuisse proprie
 dictam, sed tantum declaratoriam nullitatis,
 cum Glof. in eod. c. 2. n. tradit Zæf. d. t. n. 47.

Cæterum si juramentum ex parte jurantis
 sine peccato observari possit, sed tantum illicitum
 sit ex parte creditoris; vel sit dubium,
 utrum propter certas circumstantias, vel su-
 pervenientes causas aliquis ad jurandum te-
 neatur? his casibus absolutio saltem ad caute-
 lam peti debet, eamque superiores Ecclesiasti-
 ci suis subditis, in quos Jurisdictionem Episco-
 palem vel quasi Episcopalem habent, conce-
 dere possunt.

Juramentum autem in gratiam alicujus factum,
 ab eoque acceptatum validum & obliga-
 torium ille solus remittere potest, in cujus fa-
 vorem factum, & cui ex eo jus quæsitum est;
 & quamvis aliàs juramentum à solo jurante &
 soli Deo factum sicut votum, in rem eviden-
 ter meliorem propriâ auctoritate commutari
 possit, v. g. qui vovit aut juravit peregrinari
 certo die, potest illo die assistere ægroto, obe-
 jus charitatem & commoditatem; Secus verò
 est, si juramentum alteri factum sit, in cuius
 præjudicium commutatio cederet, v. g. qui ju-
 ravit Titio donare 10. non potest donare pau-
 peri, ut etiam præced. Cap. dictum.

MAN. PAROCH.

Ss

Cens.

Censent tamen DD. aliquando etiam juramentum validum per potestates Ecclesiasticas & temporales remitti posse saltem indirectè subtrahendo scilicet materiam; idque tunc quando alicui ex causa Jus suum auferre possunt, sicut ita in *c. excommunicamus. §. moneantur. de hæreticis*. Princeps per censuras cogi potest, ut expellat hæreticos de suo territorio, & si propter negligentiam in expellendo excommunicatus fuerit, nec intra annum satisfecerit, Vasalli & subditi ejus per Papam à juramento fidelitatis absolvuntur, & terra ejus Catholicis exponitur occupanda.

Idem est, si ex qualibet alia causa dignitate amoveatur is, cui subditi ratione officij adstricti erant. Pariter quidquid sit, an juramentum metu extortum valeat, quod plerique affirmant propter *tex. in c. si verò. 8. de Iurejur. & quòd metus*, sicut non tollit simpliciter consensum, *l. si mulier. §. 5. ff. quòd metus causa* ita nec tollat ipso Jure, saltem regulariter, obligationem, Magistratus tamen qui contractum ex causa metus rescindere, etiam partem ad relaxandum juramentum adigere potest, vel eo nolente etiam ipse Magistratus relaxare, & tali casu factum judicis habebitur pro facto partis, *arg. L. si ob causam. C. de evict.*

13 Demùm perquam notabile est, quòd juramentum soleat regulari secundum naturam actum cui adjicitur, & assumat illas conditiones, quæ secundum naturam insunt illi actui. e. g. juravi ducere Titiam,

tiam, non tenebor, si notabilis mutatio accidat, ut quia deformatio, fornicatio, depauperatio supervenit. *c. quemadmodum. de Jurejur.* Item ex communi sententia, qui juravit aliquam ducere, potest ingredi Religionem ut præcedenti cap. ex Sanch. *lib. I. disp. 43. q. 1.* retulimus. cui non obstat, quod docet Nav. *Consil. 4. de Regular.* Alumnus jurantem servitia Ecclesiæ, non posse sine licentia Ordinarij, qui jura Ecclesiæ administrat, ingredi Religionem, eo quod jus alteri quæsitum ex juramento non possit in opus magis pium commutari, ut paulò ante dictum: Nam diversitatis ratio inde elucet, quod sit de natura sponsalium, & matrimonij, ut per ingressum in Religionem dissolvantur. *t. t. de Convers. conjug.* non autem idem sit de natura alumnatus. Similiter, qui fecit alicui promissionem, aut donationem juratam, non prohibetur eam revocare ex illis causis, quibus donatio revocatur, nimirum ob ingratitudinem donatoris, vel supervenientiam liberorum ex parte donatoris. *t. t. C. de revoc. don.* Ratio est, quia juramentum non *extendit*, sed tantum *intendit* obligationem, hoc est, non facit, ut obliget *in plus* sed ut *firmius*. quæ quidem ratio optimè procedit in actibus etiam sine juramento validis; at verò difficile videtur, quomodo in actibus ipso jure invalidis, & tantum juramento confirmatis jurans non obligetur *in plus*, cum sine juramento *ad nihil* obligaretur? huc commodissimè servit nostra ratio supra posita, quod jurans qui-

dem sine juramento, fuisset *ad nihil* obligatus, & cum juramento *in plus*, si solum Jus Civile spectemus, non verò si jus naturale aut gentium juxta quod regulatur actus juratus, cui *quatenus jurato* non obfuit Juris Civ. irritatio.

14 Ex eodem principio, quòd juramentum non immutet naturam actus, inferunt, quòd actus, qui fuisset cessante juramento validus, valeat tametsi factus sit contra juramentum de eo non faciendo præstitum. ita valet matrimonium contractum contra sponsalia jurata priùs cum alia contracta, *c. sicut. 22. x. de spons.* venditio cum traditione tertio facta, contra venditionem juratam sine traditione priùs alteri factam. *Gl. in l. quoties. C. de rei vind. Cov. in c. quamvis. p. 1. §. 4. n. 5. de pact. in 6.* quamvis interim talis haud dubiè peccet, & perjurus sit. *Panorm. in c. dilecto. de preb. n. 17. & in c. intellecto. de jurejur. n. 8. Suar. de juram. lib. 2. c. 19. n. 6.*

15 Tractat etiam Fachin. *lib. 1. Controv. c. 7.* an, qui juravit se soluturum, possit opponere compensationem, si ex alia causa sibi à creditore aliquid debeatur? & affirmativè concludit, quia de natura solutionis est, ut censeatur quoque per compensationem fieri, *l. si debitor. ff. qui pot. in pign. l. dedisse. de V. S.* mihi videretur illa sententia multum rationabilis, quæ distinguit cum *Pan. in c. ad nostram. 7. de jurejur. n. 3.* an obligatio, quæ sit materia compensationis, contracta fuerit ante juratam solutionem, vel an postea; priori casu non habebit locum compensatio,

satio, quia juramentū recipit interpretationem ex mente paciscentiū, & præcipuè ejus, qui illud sibi curat præstari. *c. quacunq; arte 22. q. 5. Quacunq; arte, verborū quisq; iuret, ait D. Greg. Deus tamen in hoc accipit, sicut ille qui juratur.* Sed si obligatio sit prius contracta, & ab altero non ignorata, utique mens fuit ejus qui juramentum procuravit, non fictam, sed veram realem solutionem sibi fieri: nam aliàs plerumque frustra exegisset juramentum *de solvendo*, cum solutio compensatoria per viam retentionis fuerit in sua propria potestate, ut vel parū consideranti parebit. Altero autem casu procedit compensatio tantquam non prævisa, & ideò juramento non exclusa, sed in natura solutionis comprehensa. nisi fuerit talis obligatio, quæ potuit tempore juramenti prævideri, sicut est casus *in d. c. ad nostram*. Effet hic ansa *de restrictionibus mentalibus* aliquid dicendi, † an & quando licitæ sint, ac à perjurio excusent, sed in aliam occasionem differimus, videatur Nav. *in Can. humana aures. 22. q. 5. Sanch. lib. 3. mor. cap. 6. Laym. in Theol. lib. 4. r. 3. c. 13. & c. 14. n. 7. Zoël. ad tit. decret. de jurejur. n. 85.* ubi ex magna causa amphibologicum sermonē à mendacio & perjurio excusant.

CAPUT III.

De Usuris.

Materiam Usurarum ad cognitionem Parochi spectare tum ratione peccati, tum ratione

tione Ecclesiasticæ sepulturæ, & cautionis ab usurarijs de restituendis usuris in articulo mortis per Parochos exigendæ, *juxt. c. 2. de usur. in 6. superius in p. 4. c. 3. sub n. 20.* insinuatum est, placuit proinde etiam hanc Manuali Parochorum superaddere.

§. I.

Quid sit Usura, ac quo Jure prohibita?

SUMMARI A.

1. *Usura quid?*
 2. *Usura propriè tantum in mutuo committitur, si pro eo aliquid temporale pretio æstimabile exigatur.*
 3. *Usura quidem requirit pactum, sed id aliquando est implicitum.*
 4. *Usuræ quædam licitæ, seu compensatoria lucri cessantis, aut damni emergentis.*
 5. *Usuræ jure divino, naturali, & humano prohibitæ.*
 6. *Qua ratione Deus concesserit Judæis fasus cum gentibus exercere.*
 7. *Explicantur alij textus Scripturæ.*
 8. *Cur Usuræ etiam jure naturali prohibitæ.*
 9. *Sub nomine mutui potest aliquando latere alius contractus licitus.*
 10. *Usuræ non possunt aliquâ lege permitti.*
 11. *Peccant graviter contra Justitiam, qui Judæis vel aliis exercitium usurarum concedunt.*
 12. *An peccet debitor solvendo usuras?*
- U** *Suræ apud Latinos usum vel potiùs & magis accommodè ad sensum hujus loci fruis*
Etiam

Etum & utilitatem ex usu rei provenientem significat, veluti Cicero in Verrem: Cur pyratibus, ait, lucis usuram dedistis? Et idem de senectute: Terra inquit, nunquam sine usura reddit, quod accepit. Verum ad præsentem materiam varias usurae descriptiones, & definitiones adferunt interpretes, ex quibus omnibus sequentem colligo & definio, usuram esse, quicquid ex mutuo temporale, & pretio aestimabile per pactum lucri causa sorti seu debito principali accedit. consideremus singulas huius definitionis particulas.

Dico I. Ex mutuo: nam usura proprie tantum in contractu mutui communiter per textum & DD. communiter in c. 1. 14. q. 3, sicuti & sententia Christi paulò post citanda de solo mutuo loquitur. Est enim mutuum ex sua natura contractus gratuitus, ubi regulariter sufficit, pecuniam mutuo acceptam sine alio additamento mutuanti reddere. In alijs verò contractibus, ut in emptione, venditione, permutatione, locatione & similibus, potest quidem committi dolus vel iniquitas habens annexam obligationem restitutionis, ut si res carius justo pretio, ut vitiosa vendatur &c. sed non usura proprie dicta, adeoque nec ibi poenae specialiter contra usurarios latae locum habent, nisi quatenus aliquando palliatum mutuum continent, prout ista omnia in hoc, & sequenti §. magis declarabimus.

Dico II. Temporale; si enim paciscaris cum mutuuario, ut præter restitutionem pecuniae mutuatæ teneatur tibi conferre beneficium Eccle-

fiasticum, vel dare rem aliam spiritualem aut sacram, potius *simonia* quam *usura* commissa dicitur.

Dico III. *Pretio estimabile*, unde quamvis de Jure Civili usura proprie in pecunia numerata consistere videatur. *l. eos. 26. §. 1. Et passim C. de usuris. Panorm. ad rub. hujus tituli n. 4.* de Jure tamen Canonico (quod circa usuras tanquam in materia peccati & conscientiae praevalet juri Civili) usura censetur, licet res aliae, quam pecunia ultra sortem à mutuuario exigantur, ut v. g. certam quantitatem frumenti solvat, & certas operas praestet, ut adionem quam contra mutuante[m] habet, remittat &c. *cap. 2. Et 3. causa 14. q. 3.*

Notanter autem loquor, si talia ultra capitale mutuatum exigantur, nam si, quod aliquando fieri solet operario vel opifici volenti à te mutuare pecuniam, eandem tribuas cum pacto, ut is nullam quidem pecuniam restituat, sed pro ea operas praestet, vel opus aliquod conficiat, non erit usura, sed contractus licitus, atque idem, ac si operatio mercedem anticipato dedisset, dummodò operæ praestitæ non plaris aestimentur, quam pecunia numerata.

3 Dico IV. *Per pactum*: id est, ut mutuarius ex obligatione contracta teneatur aliquid ultra sortem principalem mutuanti solvere, quare secus est, si mutuarius propria sponte ex mera liberalitate vel gratitudine mutuanti aliquid tribuat, prout in simili de simonia dicitur, non esse

esse simoniam, si pro re (spirituali absque præcedenti pacto aliquid liberaliter oblatum accipiat. si enim mutuarius posset cuicumque alteri res suas donare, cum quilibet rei suæ moderator sit & arbiter, *l. in re mandata C. mandati* sanè mutans qui ei mutuando beneficium præstat, non debet esse deterioris conditionis, ut minus pro beneficio liberè oblatum accipere nequeat, cum naturalis ratio hominibus obligationem *antidoralem*, seu reciprocae gratitudinis ergò benefactores imponat.

Interim tamen quia *antidoralis* obligatio ordinariè tantum moralem honestatem, non juris vinculum, aut actionem vel exactiorem inducit, neque obligat ad certam & determinatum gratitudinis actum in specie, sed ad aliquam gratitudinem in genere, idè non auderem à peccato usuræ, saltem *mentalis* excusare illos, qui liberalitatem & gratitudinem non tam expectant, quàm extorquent, & indigentibus hominibus non aliter mutant pecunias, quàm sub spe promissionis, & etiam exactiorem largæ remunerationis. Id quod satis probat textus *in c. consuluit. 10. X. de usuris.* ubi Pontifex usurarium judicat illum, qui (utimur verbis ejusdem cap.) *non aliàs mutuo traditurus è proposito mutuanam pecuniam credit, ut licet omni conventionione cessante plus tamen sorte recipiat.* Sunt tamen nonnulli qui cum *Les. de justitia & jure l. 2. c. 20 n. 34. & 56.* hunc textum exponant de eo calu, quando non sub ratione gratitudinis,

dinis, sed sub ratione justitiæ & obligationis civilis aliquid ultra sortem exigitur: hæc tamen interpretatio non videtur textui generaliter & sine tali distinctione loquenti satis convenire, nam obligatio civilis & justitiæ, cum ex ipso contractu mutui, utpote gratuiti, esse nequeat necessariò ex conventionem & pacto accedente, esse deberet, Pontifex autem supponit omnem conventionem, quæ obligationem civilem inducat, abesse, & in eo magis se fundat, quòd mutuans non velit aliter mutuare, quàm ut aliquid ultra mutuatam pecuniam quocunque deinde titulo vel colore sive justitiæ, sive gratitudinis, à mutuatario recipiat. Idque confirmatur *ex c. 2. vers. alij & c. 3. vers. si quis causa* 4. q. 3. ubi SS. PP. *donativa & munuscula* (intellige, non liberà sponte oblata, sed exacta) à debitoribus recipientes usurarios reputant; *munuscula* autem & *donativa* utique rationem justitiæ non habent, sed remunerationis.

Ratio autem fundamentalis mihi videtur, quòd usura principaliter prohibita sit, ob gravamen indigentium, qui spe recipiendæ pecuniæ cum suo detrimento quælibet pacta etiam facilè ineunt. Est verò etiam gravamen indigentium, si sciant, se pecunias aliter obtinere non posse, quàm si liberaliter donent mutuanti non sine damno suarum facultatum, tales proinde donationes in effectu parùm differunt à pactis propriè usurarijs, quia utrinque lucrum ex mutuo est, non voluntate libera da-

tum;

tum, sed necessitate recipiendæ pecuniæ extortum. Quare cum dicimus usutam tantum ex pacto esse, ita explicari debet, ut sit ex pacto vel etiam ex tali actu, qui pacto saltem tacito æqui valeat. atque hanc nostram sententiam docet Syll verbo *usura. §. 1. n. 1. & 2. Cov. variarum resolut. libro 1. c. ult. n. 4. & Navar. in commentario de usuris notabili. 10.*

Dico denique, *lucris causa*; & quidem hoc lucrum debet esse ex mutuo tanquam fructus pecuniæ mutuatæ, non verò ex alia causa prorsus à mutuo separata,

Ideo non erit usurarius censendus Dominus vel Parochus, qui colono vel parochiano mutuo dat frumentum pro semine, aut pecunias pro emendis rebus ad culturam agri necessarijs ea conditione, ut tanto diligentius, & sine diminutione pensionem annuam pro locato prædio rustico, aut decimas persolvat; quia istæ pensiones & decimæ debentur ex alia causa quam ex mutuo, scilicet ex contractu locationis & jure parochiali.

Item neque ille lucrum capit, sed suum consequitur, adeoque & ab usura immunis est, qui debitori novum mutuum præstat, eo pacto, ut id una cum vetere debito tanto citius sibi restitatur, *Henric. Canis. de usuris. c. 1. n. 6. arg. c. 1. in fine de usur.*

Prætereà aliquando à mutuatario aliquid exigipotest ultra sortem per modum *interesse*, & *compensationis*, quando scilicet sua interest, pecuniam

cuniam

cuniam non dari mutuo. Unde DD. communiter & rectè usuras dividunt, quòd aliæ sint merè *lucratoriae*, & propterea illicitæ; aliæ verò *compensatoriae*, & licitæ. Atque hoc interesse creditoris ob quod fit compensatio, rursus duplex constituunt: Unum quod vocant *interesse lucri cessantis*, & alterum, *interesse damni emergentis*. Interesse *lucri cessantis* dicitur, quando creditor ex pecunia potuisset alibi honestum lucrum sperare, ut si eandem mercaturam emendis prædijs, aut redditibus annuis applicasset &c. & nihilominus neglecto illo lucro in gratiam amici mutuum dederit, quo casu non iniquè aliquid ultra sortem petit creditor, ne officium suum, & beneficium alteri præstitum sibi damnosum sit. *L. sed si quis. 7. ff. quemadmodum testam. aper.* Quamvis autem And. Gail. *lib. 2. observ. 6. n. 2.* ex praxi Camerae Imperialis non videatur admittere *interesse lucri cessantis*, nisi in mercatore solito negotiari: communis tamen opinio est in contrarium, teste Canisio dicto *c. 1. n. 8. Navar. in Man. Confess. c. 18. n. 211.* nam eadem æquitatis ratio; quæ facit, ut mercator æstimare possit carentiam lucri, etiam in alijs hominibus militat, dummodo quantitas *interesse* hujus arbitrio boni viri æstimetur, & consideretur, lucrum speratum potuisse varijs ex causis & accidentibus incertum fuisse.

Interesse *damni emergentis* appellatur, quando creditor propterea aliquid exigit à debitore, quòd

quòd ob mutuatam pecuniam ipse non tantum lucro caruerit, sed insuper damnum aliquod in rebus suis passus sit, ut quia ob defectum pecuniae domus non restaurata corruit; vel quia mutuavit frumentum, & cum id suo tempore non redderetur, creditor interea coactus fuit alibi cariori pretio frumentum emere &c. Ubi sanè debitor gravari non debet, ut creditorem indemnem seruet, ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur. *l. non debet. ff. de R. l. & beneficium creditoris sibi ipsi damnosum sit. De utroque hoc interesse lucri cessantis & damni emergentis, textus est expressus in l. 3. §. ultimo De eo, quod certo loco. l. unica C. de sententijs. quæ pro eo quod interest &c. Utrum autem interesse lucri cessantis, & damni emergentis in pactum deduci possit, aut peti, etiam si debitor in mora non fuerit, & nunquam pro solutione interpellatus, in §. sequenti dicemus, ubi sæpius de hac materia mentio incidet.*

Post explicatam usuræ definitionem restat, ut videamus quo jure usuræ prohibitæ sint. Et in primis contra Carol. Molinæum in tractatu de commercijs. 7. §. II. pro certo tenendum est, usuras etiam juxta moderationem Juris Civilis exercere, esse peccatum, ita ut qui contrarium pertinaciter asserere ausus fuerit, in eum, tanquam hæreticum, animaduerti debeat, juxta constitutionem Concilij Viennensis in *cl. mentina unica §. sanè h. tit.*

Etenim ex communi DD. sententia usuræ §
non

non tantum jure humano ecclesiastico, sed etiam divino & naturali prohibita sunt: prout id expressè affirmat Pontifex in c. 4. h. t. ubi dicit: quòd *usuras utriusque testamenti pagina detestetur &c.*

Quod igitur attinet ad Testamentum Vetus, habetur, *Deuter. 23. c. non sceneraberis fratri tuo* (id est, qui ejusdem fidei est, sicut Apostoli omnes Christianos appellarunt fratres, *Actorum 1. & 6. c.* & sæpius alibi) *ad usuram pecuniam nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Item *Ezechielis c. 18.* dicitur, *qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit, hic iustus est, & vita vivet.* Denique in *Psal. 14.* legitur, *eum habitaturum in tabernaculo Domini, qui ingreditur sine macula, operatur iustitiam, loquitur veritatem, & pecuniam suam non dedit ad usuram.* In Novo Testamento *Lucæ 6. c.* ait Christus, *benefacite, & mutuum date nihil inde sperantes,* hoc est, nihil ultra, quam dedistis, lucri causa recipientes.

- 6 Verum contra istos Scripturæ textus aliqua argumenta opponuntur, quæ breviter referemus & resolvemus. Primò in illo loco *Deuter. 23.* dictum est, *non sceneraberis fratri tuo, sed alieno*, ergo videtur consequens, usuras non esse malum intrinsecè, & jure naturæ prohibitum, aliàs Judæis à Deo non fuisset concessum usuras erga alienos sive gentiles exercere. Sicut extra bellum, & sine causa, non licet occidere gentilem & infidelem, cum occisio inno-

cen-

centis intrinsecè & jure naturæ mala sit. & Duplicem adferri hujus objectionis solutionem, prima est, quòd Judæis olim concessum fuerit usuras exercere cum gentilibus ad vitandum majus malum, ne scilicet cum suis fratribus & Judæis id facerent: Sicut ex D. Tho. refert Canis. dicto c. 1. n. 22. Aliquando enim inter duo mala, quorum utrumque evitari nequit, tolerari potest minus malum ad vitandum majus. Non quidem approbando, sed dissimulando minus. Altera solutio, quæ magis mihi placet, est, quòd Deus Dominus universi omnes gentilium facultates, & terras tradiderit in potestatem Judæorum, proinde cum illas facultates potuissent gentibus per arma & bellum auferre, potuerunt etiam per usuras, sicut *Exod. 12. c.* eisdem Judæis concessum fuit, ut Ægyptios spoliarent vasis argenteis & aureis ac vestibus sibi commodatis. Quam interpretationem etiam probat D. Ambros: relatus in c. ultimo. causa 14. q. 4. Cui jure inquit, inferuntur arma, huic jure indicuntur usura, sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici. Est tamen advertendum, quòd hoc sensu & casu *usura* sumatur in generali significatione pro quolibet usu vel lucro, non in specie quatenus est pactum illicitum & malum intrinsecè; nam tunc *usura* peccatum est, quando ex sola causa mutui aliquid ultra fortem accipitur; secus verò, si ex alia causa à mutui separata, ut jure belli teste D. Amb. in d. c. ult. & multò magis jure do-

do.

dominij jam prius sibi à Deo addicti. Quem admodum etiam diximus, esse *usuras compensatorias*, in quibus ex causa *lucris cessantis vel damni emergentis* aliquid ultra sortem exigitur, quæ *usura* quidem dicuntur, sed *peccaminose* non intelliguntur.

7 II. Opponitur alius locus apud Lucam 19. c. ubi Dominus reprehendit servum, quòd pecuniam suam *non dederit ad usuram*. R. Per hanc parabolam Christum non approbare *usuras*, sed tantum referre factum hominum, eosque *commonere*, ut cum in istis lucris terrenis & perituris solliciti sint, multò magis debeant esse solliciti in fructu bonorum operum, & lucro vitæ æternæ. Sicut etiam de villico defraudante Dominum suum similis parabola apud eundem *Luca 16. c.* habetur.

III. Videtur, quòd ille textus *Luca 6. c. mutuum date, nihil inde sperantes*; sic accipiendus tantum de *consilio*, non autem de *præcepto* Evangelico. Quia *date mutuum* non est de *præcepto*, sed de *consilio* & *charitate*. R. Priorem partem hujus textus videlicet *mutuum dare* non esse quidem de *præcepto*, esse tamen partem alteram: *nihil inde sperantes*. Quod debet colligi ex textibus veteris Testamenti prohibentibus *usuras*, quos supra allegavimus. Nam Christus non venit *solvere legem, sed adimplere*, *Matth. 5. c.* Similis textus habetur *Psal. 75. Vovete, & reddite Domino Deo vestro*, ubi prius verbum, *vovete*, non est *præcepti*, sed *posterius*

sterius reddite. juxta illud Deuter. 23. Si nolueris vovere, absque peccato eris, quod autem semel egressum est de labijs tuis observabis, & facies; si cui promisisti Domino Deo tuo &c.

Quòd autem Jure naturæ, sive naturali ratione usura illicita sit, probat Covar. resolut. l. 3. c. 1. & cum eo communiter DD. hoc argumento, vel enim creditor capit licitum ex mutuo pro ipsa sorte, vel pro usu ejus? sed neutro modo citra iniquitatem potest lucrum capere. Non enim pro ipsa sorte, quia justitia commutativa, quæ in contractibus observatur, desiderat æqualitatem, & non permittit, ut pars contrahens plus reddere teneatur, quàm accipit. Ita in permutatione vel emptione pro equo valente in summo pretio centum florenos non potest accipi alius equus, vel quantitas pecuniaria centum imperialium. Similiter ergò & in mutuo pro centum florenis mutuo datis non licet accipere plus quàm centum florenos. Sed neque pro usu sortis lucrum peti potest, quia usus vel utilitas cujuslibet rei pertinet ad dominum, mutuarius autem efficitur dominus rei mutuatae (mutuum enim inde nomen accepit, quod ex meo tuum fiat. l. 2. ff. si certum petatur.) ergò ad mutuatarium & non ad mutuantem usus pertinet. Et cum mutuum tantum in pecunia, vino, frumento & similibus rebus usu consumptibilibus consistat, usus eius à dominio separari non potest, L. hoc Senatusconsulto. in fine. ff. de usufructu earum rer. quæ usu consumuntur.

MAN. PAROCH.

T t

sums.

sum. Hinc est, quòd in contractu locationis si v. g. alteri per annum locem ædes meas, vel agrum meum magis quàm in mutuo aliquid peti possit ultra restitutionem domus vel agri, quia in hoc contractu locator manet dominus, & consequenter utilitas ex re sua à conductore percepta ad ipsum respicere debet. Præterea locatio est rerum talium, quæ permanentes usum & utilitatem adferunt, pecunia autem ex sua natura sterilis est, eiusque usus in exponendo seu abusu consistit. Quod & Aristoteles divina lege destitutus solo lumine naturæ agnovit, dum 1. *polit. c. 7.* ait: *Maximè præter naturam esse hunc acquirendi modum, ut in fœnore nummus nummum pariat.*

Si verò alicui istæ rationes nimis subtiles videantur, is apprehendat aliam, quam tradit Corasius *lib. 3. Miscell. c. 21. n. 7.* quòd uturæ ideò naturali æquitate inspecta illicitæ sint, cum absorbeant egentium fortunas, dum hi in necessitate constituti pecuniis à fœneratoribus sub quacunque lege acceptis tandem ad summam inopiam redigantur, nova semper debita contrahentes. Item quòd iniquum sit, actum charitatis & societatis humanæ, qui in mutui datione consistit, ad proprium lucrum & alterius damnum convertere. Unde si quis objecerit contra priores rationes, creditorem saltem aliqua ratione comparari posse dominium retinenti, sicut *qui actionem ad rem repetendam habet, rem in suis bonis habere videtur.* l.

ur. l. qui actionem. 15. ff. de R. 1. l. id apud se. 143. ff. de V. S. l. rem in bonis. 52. de acquir. rer. dom. Item quòd contractus ex conventionem partium etiam contra vel præter ordinariam suam naturam legem accipiant, *c. contractus. de R. 1. in 6. l. contractus. 23. ff. eod. tit.* sanè difficilis erit responsio, nisi juxta hanc posteriorem rationem dicamus, allegatas Juris regulas non procedere, si exinde proximus contra æquitatem & Christianam charitatem damnificetur; ita enim leges ex bono & æquo interpretari oportet, ut sint conformes illi generali Juris præcepto, *alterum non ledere. §. 3. l. de l. §. 1. L. placuit. C. de judic.*

Non relevat creditorem si dicat, se debere interim carere pecuniâ cum periculo, ne fortassis debitor planè depauperetur, & nunquam restituat, atque ideò se non iniquè aliquid ultra sortem petere. Nam cum sit in arbitrio creditoris, an velit mutuare, nec ne, sola carentia pecuniæ quæ ex ipsius voluntate processit, non est justus titulus ad aliquid amplius exigendum, nisi sit conjuncta cum interesse *lucris cessantis vel damni emergentis*. Periculum verò amittendæ sortis aliquando quidem facit Jus, ut rectè aliquid præter sortem petatur, sicut in §. sequenti dicemus, sed id tunc demùm: si per pignora aut fidejussores non possit creditori satis cautum esse: debet quoq; cogitare, etiam retentam domi pecuniam non fuisse extra omniæ interitus periculum.

9 Deinde etiam hic obiter notari potest, si quis à te roget mutuam non causa necessitatis suæ, sed utilitatis quærendæ, volens honestam negotiationem instituere, prædia emere, & lucrum ac fructus ex hac pecunia quærere, poteris cum eo tale pactum facere, ut is præter pecuniam acceptam teneatur tibi aliquam partem lucri restituere & communicare, talis namque contractus in effectu est species societatis, contractus de Jure gentium liciti, in qua alter pecuniam, alter operam confert, §. 2. *Institur. de societate*. Imò sicut in multis contractibus *mutui* nomen non habentibus, cum gravamine tamen proximi initis, potest latere implicitum mutuum & usura, per ea, quæ tradentur in §. seq. ita, cum contrariorum eadem sit ratio, sub nomine *mutui*, præsertim à plebeis, & Jurium ignaris prolato, ubi proximi potius augmentum, quam damnum quæritur, potest subesse implicitus alius contractus societatis, emptionis, census &c. ut inferius ad fin. cap. dicemus.

10 Cæterum cum usura Jure divino & naturali prohibita sit, non potest ullo modo fieri licita, nec dispensatione Pontificis, qui non dispensat contra Jus divinum & naturale, c. *super eo. h. tit.* nec consuetudine, quia Jus divinum & naturale sunt immutabilia, §. *sed naturalia. Inst. de I. N. G. & C.* & diuturnitas temporis peccatum non minuit, sed augmentat: ac multitudo peccantium non parit peccato
patro-

patrocinium. *cap. ult. de consuetudine*: nec favore piarum causarum, videlicet ob utilitatem Ecclesiae, pauperum, vel redemptionem captivorum, *dicto c. 4. h. t. c. 1. & seq. causa. 14. q. 5. Immolantis enim ex iniquo oblatio est maculata, & dona iniquorum non probat Altissimus. Eccles. 34.* nec denique ex legibus & statutis Principum ac Dominorum saecularium, quia nec ipsi in materia peccati aliquid contra Jus divinum statuere possunt, *Clementina unica. h. t.*

Unde quamvis leges Civiles permiserint usuras personis illustribus, & negotiatoribus cum quadam moderatione, ut scilicet maximae usurae essent *duodecim pro centum*, idque solum in *favore nautico*, ubi periculum erat mutuantis; communes vero usurae *octo, sex* vel etiam *quatuor pro centum*, sicut ex *l. eos. C. de usuris.* interpretatur *Less. l. 2. c. 20. n. 33.* has tamen leges non excusare a peccato (nisi quatenus interesse *lucris cessantis, vel damni emergentis, aut* iusta ratio periculi concurrat) contra *Carolus Molinæum* loco supra citato communiter sentiunt Catholici DD.

Sed iidem DD. concedunt, ad vitandum majus malum valere legem, quae certum modum usuris statuat, non quod exinde usurae licitae reddantur, sed ne usurarij sub alio praetextu *lucris cessantis, damni emergentis, aut periculi,* nimium a debitoribus extorqueant. Prout hodie in Imperio passim usitatum est, *ut 5. pro 100.*

exigantur, quare qui secundum talem moderationem usuras exegerit, in foro externo, quantum ad poenas non censebitur usurarius, eo quod praesumatur, has usuras non esse mere lucratorias, sed compensatorias lucri cessantis vel damni emergentis, cum quilibet ex 100. facile annuatim possit s. lucrari, si pecuniam emendis praedijs aut alteri honesto negotio applicet.

Interim tamen, si pecunia revera apud mutuantem fuisset otiosa, & *nihil sua intersit*, eam mutuo dari, volunt plerique, talem in foro interno seu conscientia (ubi non ex praesumptione, sed ex veritate proceditur) haud esse immunem ab usura, praesertim si debitor necessitatis causa non lucri & utilitatis, sicut paulo superius diximus, pecuniam mutuam acceperit, videatur Henr. Canis. *de usuris. c. 1. n. 9.* ubi ex verbis Recessus Deputatorum Imperij Spirae celebrati Anno 1600. & a Rudolpho II. confirmati, demonstrat, Jure Imperii s. pro 100. tantum ex praesumptione *lucri cessantis* vel *damni emergentis* permitti.

II Præterea in *c. 1. h. t. in 6.* graviter, & sub censuris prohibet Pontifex, ne Christiani, praesertim Ecclesiastici, in suis terris alienigenas exercentes usuras habitare permittant: & mortaliter adversus Justitiae legem peccare Magistratus, ait Paul. Laym. *in Theol. morali. lib. 3. tractat. 4. c. 6. sub n. 4.* qui Judæis aut aliis, usurarum licentiam dant cum obligatione seu pacto magni tributi solvendi, ex hoc enim

enim cooperantur peccato usurarum, & inde fit, ut ad solvendum istud tributum Judæi vel alii usurarii usuras augere & pauperes magis opprimere cogantur.

Demum pro coronide hujus §. etiam in- 12
quirendum est, an non tantum creditor peccet exigendo usuras, sed etiam debitor eas promittendo? Negativa satis evincitur *exc. debitores*, 6. X. de *jurejuranda*, ubi dicitur, quod debitor, qui sub juramento promisit, solvere usuras, teneatur, hoc juramentum servare, quamvis potest a authoritate Magistratus creditor compelli debeat, ut usuras restituat, Unde subsumitur, obligatio, cui accedens juramentum validum est, & servandum, non est peccaminosa, quia juramentum cum peccato & contra bonos mores non est obligatorium juxta regulam 48. *juris. in* 6. sed huic obligationi, qua debitor promittit solvere usuras, potest accedere juramentum validum, & servandum, ergo &c. Et quidem quod debitor non peccet peccato usuræ, res per se clara est, neque enim ipse lucrum ex mutui quarit cum alterius gravamine, sed ipsemet gravatur, & alteri in re sua lucrum concedit. Tota verò difficultas est, an non peccet debitor tanquam complex & consentiens peccato creditoris? Nam si debitor usuras non promitteret, creditor exigere non posset, Apostolus verò *ad Rom. I. c. in fine* consentientes peccato æquiparat peccatum facientibus. Nihilominus dici potest, illum consensum

sum esse peccatum, qui non tam ex necessitate, quàm ex complacentia peccati procedit, vel qui est causa peccati in altero. At debitum promittens usuras nec habet complacentiam in peccato usurarum, vellet enim mutuum gratis accipere; nec movet creditorem ad usuras exercendas, cum is aliàs ita constitutus supponatur, ut sine uluris credere pecuniam nolit, sed necessitate magis accipiendæ pecuniæ consentit, veluti si latroni exigenti pecunias promittat, utique per hoc non dicitur peccaminosè in peccatum latrocinii consentire.

§. II.

De specialibus quibusdam Pactis an sint usuraria?

S U M M A R I A.

1. *An oporteat interesse in pactum deducere?*
2. *Propter periculum aliquando potest aliquid exigi ultra sortem.*
3. *Explicatur c. naviganti. de usuris.*
4. *Montes pietatis an usurarij?*
5. *Disputatio de pacto antichrysijs.*
6. *Pactum de retrovendendo an lititum.*
7. *Olla fortuna excusatur ab usura & ab iniquitate, non tamen expedit Reipul.*
8. *Venditor ob dilatam solutionem an possit pretium augere.*
9. *Sitne licitum emere chyrographa debitorum pro minori pecunia.*
10. *Examinatur prolixè contractus censualis.*

11. *In specie de censu personali, & qualiter differat à mutuo.*

12. *De Cambio, & ejus lucro.*

Queritur primò, an interesse lucri cessantis, I
vel damni emergentis possit à creditore statim tempore dati mutui in pactum deduci? Respondeo affirmativè, nam quod justè possum exigere, possum etiam in pactum & obligationem expressam deducere. Imò si creditor ab initio hoc interesse in pactum non deduxerit, ex postfacto non poterit id aliter ab invito debitore petere, quàm si debitor *in mora* fuerit, hoc est, si interpellatus à creditore (qui voluit alibi honestum lucrum quærere, vel damnum emergens præcavere) non solverit, aliàs enim debitor rectè excipiet, si seivisset, tanti creditoris ob mutuam pecuniam interesse, se vel pecuniam ab ipso non fuisse mutuam accepturum, vel certè interpellatum fuisse illicò soluturum, si tamen mutuum ad certum tempus contractum sit, tunc elapso illo tempore si debitor non solverit hoc ipso & sine alia interpellatione constituitur in mora, nam dies interpellat pro homine, *Laym. dicto loco, n. 10. Nav. in manuali. c. 17. sub n. 211.*

Quer. II. An, & quando ratione periculi a- 2
mitenda sortis, seu summæ capitalis mutuatae possit aliquid exigì? Plurimi DD: tam Recentiores, quam veteres sentiunt, res suas exponere periculo ob gratiam alterius esse pretiosissimum, cum nemo teneatur gratis pro altero

tero curas suscipere, & res suas jactare, proinde creditorem citra iniquitatem posse aliquid pro hoc periculo exigere, si illud subeat mutuando debitori, & debitor vel non velit, vel non possit dare pignora, aut fidejussores in securitatem debiti, *Leß. libro 2. c. 20. dubio 13. Covar. Arrog. Major. & alij apud Salas tract. de usur. c. 22. n. 33.* ejusdemq; sententiæ dicitur esse *D. Thom. opus. de usur. c. 10.* Qua ratione etiam sustineri posset talis contractus, si quis alicui det centum florenos eo pacto, ut si sacerdos factus fuerit, & beneficium obtinuerit, restituat centum & decem florenos, sin minus, nihil teneatur restituere. Item si quis mercatori trans mare eunti mutuet centum ea lege, ut si salvus redierit, reddat 120. si verò navis perierit, ipse vel ejus heredes nihil reddere obligati sint. Dummodo in his & similibus casibus verum & probabile periculum sit amittendæ sortis mutuatae, quodque periculum iudicio prudentum virorum tanti valeat, quanti id aestimat mutuator, & pro eo ultra sortem petit.

3 Verum contra hanc doctrinam pugnat expressus textus in *c. naviganti h. t.* ubi dicit Pontifex. *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniam quantitatem; pro eo, quod suscipit in se periculum recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Diversi diversas excogitarunt hujus *cap.* interpretationes, ex quibus duæ mihi videntur præferendæ, Prima est, quòd in

in hoc textu omiffa fit particula, non & legendum: *usurarius non est censendus*, quod valdè arguunt verba fequentia, dum ibidem ftatim fubjungitur; *ille quoque, qui dat. 10. folidos, ut alio tempore totidem fibi grani, vini, vel olei menfura reddantur, quæ licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus folutionis tempore fint valitura, verifimiliter dubitatur, non debet ex hoc ufurarius reputari.* Ecce hic in primis Pontifex per illam particulam collectivam, *ille quoque*, videtur inter hunc & priorem cafum paritatem facere, aliàs enim pofuiffet particulam aliquam adverfativam, v. g. *ille verò aut ille è contra*. denique in pofteriori cafu propter periculum minuendi valoris earum rerum quas mutuator loco pecuniæ ftipulatus eft fibi dari excufatur, ab ufura, ergo etiam & multò magis periculum amittendi totius capitalis ab ufura excufabit, ubi enim eadem eft ratio, eadem eft juris difpofitio.

Si verò alicui magis placeat fervare verba pro ut vulgariter in Corpore Juris ponuntur, is dicere potefl, fecundo, textum *in dicto c. naviganti*, accipiendum effe de eo, qui ut poffit aliquid ultra fortem lucrari, non vult aliter mutuari quam fub tali pacto recepti in fe periculi, hic propterea ufurarius faltem mentalis eft, quòd cogat mutuatarium pecuniæ indigum tale pactum fecum inire, qui fortaffis mallet ipfe periculum (quod fperat non adeò magnum futurum) fubire, ne teneatur aliquid ultra fortem folvere. Ita hanc interpretationem

ex Syl. Medina & alijs adfert *Les. dicto. c. 20. n. 116.*

4 *Quar. III.* Quid sint *Montes pietatis*, & quare ratione ab usura defendantur? *R.* *Montes pietatis* in Italia & alijs etiam locis esse usitatos, & dici *araria* publicè constituta, ut ad ea indigentes quasi ad montem refugium habeant, ne magis ab alijs usurarijs opprimantur. Nam ex his *ararijs* sive *montibus* datur mutuuum indigentibus ea lege, ut pro mutuo pignus relinquere cogantur, & intra certum tempus recepto pignore pecuniam mutuam restituere, ac insuper exiguum aliquid adjicere: sin autem inter tempus præfinitum debitum solutum non sit, pignus vendi possit, ut detracta sorte, exiguoque illo adjecto residuum de æstimatione pignoris debitori restituatur.

Porro quia ut dictum debitor ex his *montibus* accipiens mutuuum tenetur præter sortem etiam aliquid saltem modicum adjicere, olim valde dubitabatur, an hoc institutum *montium* non esset usurarium censendum? sed Leo in Concilio Lateran: *sess. 10.* unacum ipso Concilio hos *montes* tanquam pium institutum approbavit concedens indulgentias adjuvantibus & erigentibus, pro ut in *Tom. 4. Concil. habetur.* Item Concilium Trid. *sess. 22. de reformatione c. 8. 9. & 11.* inter *pia loca* etiam *montes pietatis* numerat. Ratio verò, quòd isti *montes* usurarij non sint, ea redditur, quòd in ijs ultra sortem aliquid detur non tanquam lucrum ex

mu.

mutuo, sed pro sumptibus necessarijs ad montis
conservationem pro stipendio ministrorum,
qui montem administrant, & semper parati esse
debent ad mutuandum, ad pignora recipienda,
custodienda, pro libris rationum cæterisque
necessarijs.

Quar. IV. Quid sit pactum *antichryseos*, & an
citra usuram fieri possit? R. Antichrysim esse
pactum inter creditorem & debitorem, ut cre-
ditor tam diu pignore uti, & fructus ejus lucra-
ri possit, usque dum sibi pecunia mutuo data
à debitore restituatur. *Antichrysis*, enim græcè
significat *contrarium* sive *mutuum usum* rei scili-
cet in pignus concessæ pro usu pecuniæ mutuo
data, *textus* & *DD. in l. si pecuniam. 33. ff. de*
pignoratitia act. & l. si is qui. 11. §. 1. ff. de pig-
noribus. de hoc igitur pacto magna est contro-
versia, an sit usurarium censendum? Enimverò
pro negativa (quam sustinet Alciatus *libro 2. d. c. 3.*
& alij apud Minsyngerum *Cent. 6. obser. 71.*
& And. Gail. *lib. 2. obser. 3.*) militant a-
liquot argumenta, primò, quòd pactum *anti-*
chryseos differtè approbetur *in dicta l. si pecu-*
niam. & l. si is qui. item *in l. si ea. 17. C. de usuris.*
secundò *in c. 1. X. de feudis* dicitur, dominum
lucrari fructus ex re feudali sibi à vasallo oppig-
norata. Tertiò *in c. salubriter. 16. h. t.* decidit
Pontifex, quòd maritus pro dote uxoris sibi
debita accipiens à socero pignus lucretur fructus
hujus pignoris, & non teneatur, ob fructus
interim ex pignore perceptos minorem dotem
accep-

acceptare. Quartò nihil videtur continere iniquitatis, si creditor ex fructibus pignoris lucrum faciat propter culturam & curam, quam in illis ferendis & colligendis impendit, arg. *S. si quis à non domino. 35. Inst. de rerum divisione.* ubi dicitur, bonæ fidei possessorem ex re aliena lucrari fructus saltem consumptos propter culturam & curam, quam rei alienæ adhibuit. Quintò denique, si creditor emeret pignus pro ea summa, quam mutuare vult, cum pacto; ut pro eodem pretio liceret debitori quando-cunque placuerit redimere, validum esset pactum, & creditor haberet rem, ex eaque fructus perciperet, usque dum sibi à debitore pretium redderetur, *l. 2. C. de pactis inter empt. & vendit.* ergò si hoc licet creditori per pactum emptionis, licebit etiam per pactum *antichryseos*; vel enim utrumque est justum, vel neutrum, cum utriusque idem sit effectus, neque unâ viâ debeat permitti, quod aliâ prohibetur juxta regulam *84. juris in 6.*

Verùm contraria sententia & quòd pactum *antichryseos* regulariter usurarium reputetur, apud Theol. cum D. Thom. Caiet. Soto, & alijs, ac Juris Canonici interpretes hæcenus prævaluit teste Hen. Canis. *de usuris. c. 5. n. 15.* Paulo Lay. *dicto c. 16. n. 17.* quibus ad stipulatur Panor. *in c. 1. n. 2. h. t. & Covar. var. resolut. l. 3. c. 1. n. 3.* fundamentum est in *c. 1. & 2. h. t.* ubi apertè deciditur, fructus pignoris sine usura non cedere lucro creditoris, sed impu-
rag.

tandos esse in exonerationem sortis, quatenus deinde minor fors, seu minus capitale restituatur, quo plures fructus ex pignore percepti sunt. Etenim ut præcedenti §. dictum usura est, quidquid ex mutuo pretio æstimabile per pactum creditor lucratur, sed hic per pactum *antichryfos* mutuo accedens lucratur fructus pignoris ergo &c. Huc etiam facit *lex. 1. 2. & 3. C. de pignoratitia actione*, ubi clarè constituunt Imperatores, ut *fructus pignoris in sortem imputentur*. Ita tamen hæc sententia declaranda est, ut fructus non possint cedere mero lucro creditoris. Secus autem si quosdam fructus velit retinere jure compensationis, scilicet ratione *lucris cessantis, damni emergentis, suscepti periculi, vel expensarum in custodiendum pignus, vel colligendos fructus factarum*, non enim dicuntur fructus nisi deductis expensis. *l. fructus. 7. ff. soluto matrimonio.*

Ad argumenta superius in contrarium allata responderi potest, & quidem ad primum, *l. si pecuniam. cum alijs citatis*, nihil relevare, eo quòd leges Civiles permittentes usuras, ac usurarios contractus abrogentur per SS. *Canones. Clem. unica h. t.*

Ad secundum dicitur, speciale esse in feudo, ut Dominus ex eo sibi à vasallo oppignorato fructus lucretur per *d. c. 1. X. de feudis. & c. corquestus. h. t.* quod & idem de emphyteusi asserunt DD. dummodò intereà vasallo servitia, si quæ ex feudo præstare debeat, & emphy-

phy-

phyteutæ canon remittatur. Rationem verò specialitatis assignat Hostiensis & Panorm. *in d. c. i.* quòd hæc sit natura feudi, & emphyteusis, quam habet ex prima sui institutione, conventionem, vel consuetudine, cum enim in feudo & emphyteusi *directum* dominium maneat penes dominum, & tantum *utile* transeat in vasallum, & emphyteutam, per oppignorationem verò res tota revertatur ad dominum, videtur convenientius, ut ea potius ipsi domino, quam alteri fructificet.

Tertium similiter singulare est; quòd maritus ex re pro dote uxoris oppignorata fructus lucretur, idque ob compensationem *lucris cessantis*; nam si dotem ipsam haberet, ex ea fructus omnes lucraretur propter onera matrimonij, quæ subire debet, *l. dotis fructum. 7. ff. de jure dotium.* ergò cum istud justum lucrum fructuum dotalium ob dotem non solutam marito absit, meritò compensationem facit ex fructibus rei pro dote debita oppignoratæ, prout idem facere posset creditor quilibet in pignore; si sua interesset ratione *lucris cessantis* vel *damni emergentis*, ut dictum.

Ad quartum respondet Henr. Canis. *de usuris. c. 5. n. 25.* quod sibi imputare debeat creditor, qui *culturam & curam* ex contractu illicito in rem alienam impendit, ut propterea idem creditor non *bonæ fidei*, sed *malæ fidei*, possessori sit potius comparandus, qui ob culturam & curam nullos procius fructus lucratur, sed

sed universos restituere tenetur. *l. certum. 22. C. de rei vindicatione.* & licet fortè creditor fuerit in errore juris putans, fructus pignoris posse ex pacto suo lucro acquiri, nihilominus sciendum est, errorem juris non prodesse, acquirere & lucrari volentibus, *l. juris. 7. ff. de juris & factis ignorantia.*

Ad quintum dicendum, inter emptionem pignoris cum pacto redimendi, & inter pactum *antichrysius* [magnam esse differentiam. Nam si creditor pignus emerit, deponitur qualitas *creditoris mutui, & pignoris*, & emptor efficitur *Dominus*, & fructus lucratur jure *domini* ex re sua. Et deinde re empta casu fortuito v. gr. incendio pereunte non potest amplius repetere pretium, quia res perit suo domino, *toto t. ff. de periculo & commodo rei vendite.* quæ omnia se aliter habent in pacto *antichrysius*, ubi creditor non efficitur dominus pignoris, & consequenter fructus percipit ex re aliena, atque pignore sine sua culpa pereunte nihilominus pecuniam mutuam repetere potest. Interim licet emptio cum pacto redimendi ordinatio jure permissa sit, *d. l. 2. C. de pact. inter empt. & venditor.* & etiam *antichrysis* hoc pacto, sicut & alijs titulis, ex quibus justè aliquid ultra sortem exigitur, honestari possit, teste Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tit. 4. c. 16. n. 17.* id tamen procedit, si omnia bona fide agantur, si nimirum res justo pretio vendatur: & creditor non sit solitus usuras exercere cogens debitorem pecuniæ indigum ad

MAN. P A K O C H.

Vv

talem

talem contractum aliàs non mutuaturus. nam ex modicitate pretij, consuetudine fænerandi, & si rem intra certos annos non licuerit venditori redimere, aliquando emptionem cum pacto redimendi cenferi contractum *usurarium*, & præsumi tantùm fictam emptionem, in effectu autem esse mutuum cum lucro ex pignore, textus sunt *in c. ad nostram de empt. & vendit. c. 4. de pignoribus. l. 3. C. plus valere quod agitur &c.* & videri poterit Fachin. *l. 2. controu. c. 12.*

Similiter, si quis contenderet, antichrysin posse reduci ad aliquem contractum *innominatum*, *do ut des, facio ut facias &c.* concedo tibi usum mei prædij, ut mihi concedas usum tuæ pecuniæ &c. id fortassis transiret, si nihil in fraudem usurarum attentaretur, & contractus *innominatus* qui certam legem non habet, sed totus ex conventionem & *prescriptis* partium verbis dependet & regulatur, *L. 3 & seqq. ff. de prescript. verb.*) ita clausuletur, ut neutri parti gravis sit, & notabiliter, præsertim ratione periculi interitus, à mutuo differat, possunt enim contractus *innominati* naturam *nominatorum* assumere, *L. 5. ff. de prescript. verb.*

7 *Queritur V.* Utrum *Olla fortuna* passim in Germania usitata contineat usuram vel iniquitatem, si Exempli gr. aliquis pro sex crucigeris extrahat schedam signatam, & is qui præest ollæ, debeat ipsi dare rem valentem centum flor. écontra, si alius imponat 30. flor. & pro illis meras schedas vacuas recipiat?

Respon-

Respondeo, Ollam fortunæ satis probabiliter
ab usura, & iniquitate defendi posse; *ab usura*
 quidem, quia non intervenit contractus *ventus*,
 in quo solo propriè committi usuram superius
 in §. 1. diximus, etenim hæc olla fortunæ non
 immeritò ad contractum emptionis & vendi-
 tionis revocari potest, in quo pecunia pro pre-
 tio, & spes rei accipiendæ pro merce fit. prout
in l. nec emptio. 8. §. aliquando. ff. de contrabenda
emptione Aliquando, inquit jurisconsultus *sine re*
emptio intelligitur, veluti cum quasi alea (id est ca-
 sus, fortuna, vel eventus dubius) *emittitur, cum ca-*
ptus piscium, a vinum vel missilium emittitur, etenim
emptio contrahitur: etsi nihil incidit, quia spei em-
ptio est. & hinc qui v. g. à piscatore vel aucupe
 pro imperiali emerit, quod media die captu-
 rus est, tenetur solvere pretium, etsi nihil ca-
 ptum sit; & è converso piscator & auceps tene-
 tur tradere, quod cepit, etsi longè pluris æsti-
 metur. *Ab iniquitate* quoque defendi potest *olla*
fortunæ. dummodò de cætero fraudes in signa-
 tione, impositione vel extractione schedarum
 non committantur: quia in ea pretium non me-
 timur secundàm valorem rei extractæ, sed jux-
 ta spem & incertitudinem lucri vel damni. Ve-
 rum licet *olla fortunæ* in se & cæteris paribus nec
usuraria nec iniqua sit, quia tamen non longè
 abest à *lusa alearum*, qui prohibetur *in toto tit.*
de aleatoribus. & multæ circa eam fraudes com-
 mitti possunt, atque curiosi pecunias prodigunt,
 illi verò, qui erigunt ollam, pecunias extra civi-
 tatem

tatem & Provinciam avehunt, ideò à prudentibus Magistratibus non semper tales ollæ tolerantur.

8 *Quæritur VI.* Utrum usuram committat, qui rem cariùs vendit propterea, quòd pretium non statim numeretur, sed ejus solutio in aliud longius tempus differatur? *R.* cum Panorm. & alijs in *cap. in civitate. 6. h. t.* talem contractum in foro quidem externo rariùs cenferi nomine *usurarium*, cum non sit formale mutuum, in quo solo propriè usura committitur, in foro tamen interno sæpiùs esse *usuram*, eò, quòd hæc venditio saltem in effectu & implicite contineat in se mutuum, & venditor cenfeatur *brevi manu* pretium emptori usque in tempus solutioni destinatum sub usuris credidisse & mutuassee. sicut tamen aliàs in mutuo propter *lucrum cessans* vel *damnum emergens* potest aliquid ultra fortem accipi, ita etiam in hoc venditionis contractu poterit venditor rem pluris æstimare, si sua intersit pretium non statim persolvi. Et prætereà si dubium sit, an res vendita tempore solutionis sit plus vel minùs valitura, & venditor non fuisset eam priùs venditurus nisi in singularem gratiam emptori, propter istud dubium etiam venditor ab usura excusatur in *dict. cap. 6. & cap. ult. vers. ille quoque. h. t.*

9 *Quæritur VII.* An usurarius, vel illicitus sit contractus, si quis alienum debitum, nomen, seu Chirographum emat, aut sibi cedi faciat pro minore quantitate, quàm in se contineat, v. g. si pro debito 1000. flor. numeret 600. ? *R.*

R. Imprimis satis tum jure, tum usu receptum esse, credita seu (ut jurisperiti appellant) *Nomina & Chyrographa* tanquam mercem idoneam posse in contractum emptionis deduci etiam invito debitore. *L. nominis. 3. C. de hereditate vel actione vendita. L. 1. C. de novat.* dummodo sint debita *liquida*, nam alienas lites & debita illiquida seu controversa & litigiosa emere se verè in jure prohibitum est, *tex & interpp. in l. per diversas. & l. ab Anastasio. C. mandati. t. t. C. de litigiosis. Pan. ad c. fin. X. de alien. judic. mut. caus. facta. Wesenh. ad tit. ff. de hered. vel act. ven.*
 Et quidem si in ejusmodi debitis ambigua (de facto, non de jure) aut difficilis sit executio solutionis, ita ut pecunia sine molestijs, vel sumptibus à debitore acquiri non possit, vel si in favorem venditoris expositum pretium potuisset emptor aliorum cum majori lucro applicare, & sic *lucrum cessans*, vel *damnum emergens* cum tali emptione concurrat, omnes consentiunt, quòd debitum arbitrio boni viri consideratis omnibus circumstantijs possit etiam longè minoris emi, quàm in se contineat.

Verùm si debitum facilè obtineri possit, nec propter pretium aliquid *interfit* emptoris, non est una omnium sententia, an tale debitum minoris emere liceat? R. Esse distinguendum, an facilitas solutionis proveniat ex qualitate ipsius debiti, ut quia debitor semper paratus est illud solvere; vel an tantùm ex qualitate emptoris, ut quia is ex speciali Principis gratia, vel alio singulari

gulari medio solutionem obtinere potest, quæ aliàs ægrè obtineretur.

Primum casum magis speculativum, quàm practicum censet Card. Lugo de *7. & 7. tom. 2. disp. 36. sect. 7. §. 1. n. 96.* quòd vix contingat debitum emi sine omni difficultate exactionis, periculo, vel interesse. si tamen contingeret, ut v. g. creditor pecuniæ indigus ob repentinum discessum, vel aliud repentinum accidens mox à debitore habere non posset, ideòque alteri pro parata pecunia suum creditum liquidissimum venderet, ipse putarem tutius fore in conscientia, non licere tale debitum minoris emere, sicut cum Medina, Sylv. & alijs docet Lessius de *7. & 7. lib. 2. cap. 21. n. 71.* nam inter mercem & pretium debet esse æqualitas, non est autem æqualitas si v. g. pro 100. dentur 90. & aliàs multæ usuræ palliari possent, si usurarius diceret, se nolle mutuare, velle autem ab illo, qui mutuum petit, emere chyrographum 100. flor. pro 90. & sic in effectu nihilominus 10. pro 100. lucraretur. Non est tamen omninò erroris damnanda altera sententia, quæ concedit aliquanto modicè minus pretium dari: quòd communi hominum æstimatione minus valere censeatur pecunia futura, quàm præsens, sicut minus est, actionem habere, quàm rem, *L. minus. 250. ff. de R. l.* neque emptio sine omni proflus commodo celebrari solet. *Innoc. & Pan. int. in civitate. de usur. Nav. in Man. c. 17. n. 230.*

In secundo casu, quando facilitas solutionis

per

per accidens provenit ex persona emptoris, existimat Less. *d. l. n. 76.* & Molin. *de 7. & 7. tr. 2. disp. 361.* posse debitum emi extra injustitiam secundum illam æstimationem, quam consideratâ difficultate solutionis communiter apud alios & in foro habet, illud enim justum rei pretium censetur, quo communiter apud homines æstimatur. sicut in simili, qui gemmam sine omni suo labore & sumptu inventam aut donatam accepit, potest absque injustitia eam tantum vendere, quanti communiter solet vendi ab ijs, qui similes gemmas magnis sumptibus conquirunt. fatetur tamen Lessius sæpè peccare tales emptores saltem contra charitatem (quod etiam grave peccatum est, quamvis ordinariè ad restitutionem non obliget) si miseris & indigentibus hominibus non majus pretium persolvant, cum ipsi nonnunquam ingens lucrum reportent. Item Officiales Principum, qui se in solutionibus debitorum difficiles exhibent, & ita indirectè cogunt creditores ad sua debita viliori pretio vendenda, quæ ipsi coëmunt, haud dubiè graviter contra justitiam peccant, & ad restitutionem obligantur. *Less. d. l.* si enim possunt sibi solvere, poterunt utique & alijs, quibus ex justitia debetur. & si creditores velint ultrò propter publicam necessitatem aliquid remittere, profectò justius est, ut illa portio remissa accrescat ærario Principis pro publico bono, ne subditi gravioribus contributionibus onerentur.

Quid ergò, si creditor velit suum creditum

minoris vendere, poteritne ab ipso debitore, si-
 ve Princeps sit, siue alius, minori pretio emi? R.
 Si debitor ipse sit causa difficilis solutionis, uti-
 que sine iniquitate & onere restitutionis emere
 minoris non poterit, secus verò, si propter ino-
 piam aut alium casum totum solvere nequeat,
 tunc enim non apparet, cur debeat esse deterio-
 ris conditionis, quàm quilibet alius extraneus,
Nav. d. l. Less. d. l. n. 70.

Advertendum tamen, si in præmissis casibus,
 & juxta dicta aliquid contra charitatem vel ju-
 stitiam peccetur, hoc peccatum non statim esse
 reducendum ad usuras, & usurarum pœnas,
 quia in *emptione*, & non in *mutuo* committitur
 per tradita superius §. 1. n. 2. nisi in fraudem
 usurarum mutuum tali aliquo contractu pal-
 lietur.

10 *Queritur VIII.* Quid sit *contractus censualis*,
 an & quando *usurarius* judicandus? *Census* ve-
 teri jure Romano à *censendo* seu æstimando di-
 cebatur æstimatio patrimonij subditorum, unde
 tributum Cæsari vel Magistratui solvere tene-
 bantur, *l. forma. ff. de cens. l. 2. & 3. C. eodem.*
 sed & ipsum quoque tributum *census* vocabatur
 juxta illud *Matth. 22. licetne censum dare Cæsari*
&c. de jure verò Canonico & ad propositum
census vel *contractus censualis* est jus per emptio-
 nem aut similem contractum acquisitum redi-
 tus annuos ex re, vel industria aliena provenien-
 tes percipiendi. Dico, ex re vel *industria*. Nam
census dividitur in *realem* & *personalem*. *Realis*
cen-

census est, qui fundatur super certa re una vel pluribus. e. g. si à Titio eman jus percipiendi illos redditus, quos ipse annuatim ex domo vel prædijs suis percipit, quare hic census cum realis sit, & rei inhærens comitatur rem ad quemcunque possessorem deveniat, sicut servitus ad aliud onus reale.

Personalis census est, qui fundatur super certa persona, quæ se obligat ad annuam pensionem, non tam respectu certæ rei, quàm potius respectu lucri acquisiti ex propria industria, puta si illa persona exerceat negotiationem, opificium aut artificium; nisi quod subinde ad debiti securitatem certus fundus hypothecæ subjiciatur, non tamen cum jure, ex illo fundo fructus percipiendi.

Uterque census tam *realis* quàm *personalis* plerumque solet habere pactum *redimendi*, ut scilicet ille, qui census ex re vel industria sua vendidit, possit hunc census rursus redimere, si emptori pretium pro venditione census acceptum denuò restituat. Imò frequenter census ex *utraque parte redimibilis* constituitur, ita ut non tantum venditor possit restitutu pretio census redimere, & se vel res suas ab hoc onere liberare, sed etiam ipse emptor possit venditori rursus jus suum cedere, ab eoque pretium pro censibus datum repetere.

Verum quia talis contractus censualis prima fronte nihil videtur differre à mutuo sub usuris contracto, quia & in mutuo debitor mutuam

V V S

acce-

acceptum pro libitu restituere, & creditor illud repetere potest, interim usuræ annuæ & pensiones ex mutuo præstandæ sunt, idè inspicendum est, utrùm tales contractus censuales sine peccato usuræ sustineri valeant? Respondeo itaque *primò* censum *realem* ex parte solius venditoris redimibilem esse contractum licitum & non usurarium, per expressam declarationem Pontificiam *in extravag. 1. & 2. de empt. & vend. inter com.* dummodo census eo pretio ematur, quod consuetudo loci vel Magistratus justum decrevit, prout consuetudine Germaniæ receptum, ut 5. floreni annui reditus emantur pro centum florenis.

Est etiam inter hunc *contractum censualem* & inter *mutuum* notabilis differentia, quæ ex communi DD sententia apertè colligitur in citatis extravagentibus, nam in *mutuo* bonis & facultatibus debitoris casu aliquo pereuntibus nihilominus pecunia mutuata cum usuris repetitur, at verò in *contractu censuali* seu emptione census *realis* si res, ex qua reditus annuus sive census emptus est, intereat, census quoque & facultas repetendi pretium interit.

Similiter si propter sterilitatem aut aliam causam res censualis non tantos fructus proferat, ut integræ pensioni sufficiant, non tenetur debitor seu venditor census totum censum solvere, nisi antecedentium aut subsequantium annorum fertilitas talem sterilitatem compenset. Cujus ratio est, quòd hic contractus emptionis sit, emptione autem perfecta periculum in re emptione

contingens ad emptorem pertineat, *toto t. ff. de periculo & commodo rei vendita.*

Non etiam obstat, quod contra hunc contractum censualem objici solet, nimirum esse contra naturam pecuniæ & emptionis, ut una pecunia aliâ pecunia ematur, cum pecunia sit tantum pretium ad alias res comparandas; item emptionem esse tantum de præsentis, in contractu autem censuali hinc & nunc nulla res præsens sit, quæ ematur. Nam dicendum est, in contractu censuali non emi pecuniam tanquam mercem, sed jus percipiendi pecuniam, prout etiam alia jura incorporalia rectè emuntur, & venduntur. Unde quia istud jus futuris temporibus percipiendi pecuniam statim tempore emptionis à venditore census conceditur emptori, ideo hoc respectu satis res empta præsens dici potest. Voluti & fructus in agris, partus ex animalibus in futurum nascituros jure vendi probatur *ex l. nec emptio. 8. ff. de contrahenda emptione.*

Quòd si census *realis* non tantum ex parte venditoris, sed etiam emptoris, & sic *utrinque redimibilis* constituatur, adhuc tamen non improbabiler ab usura defendi potest. contractus enim ex conventionem legem accipiunt, *c. contractus. 85. de R. l. in 6.* & illæ differentie inter mutuum & talem contractum paulò ante enumeratæ adhuc permanent.

Verum quidem est, quòd ex constitutione Caroli V. in Comitibus Augustanis facta sub titulo, *de usurarijs contractibus*, ad census licitum requiratur, ut ejus redemptio non sit in arbitrio

empto-

emptoris, sed solum venditoris, nihilominus id intelligi potest, quod in foro externo nonnunquam ex tali pacto usura, & *palliatum mutuum* praesumatur, quae praesumptio non habet locum in foro interno, si omnia bona fide agantur, & periculum intereuntis rei censualis penes emptorem maneat. praeterea similes condiciones quatenus ea prohibent, quae juri naturali non adversantur, non ubique esse receptas, asserit Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 4. c. 18. sub n. 6.* Attamen in loco ubi non esset consuetudo censum utrinque redimibilem constituere, tutius foret a tali contractu abstinere propter illam fori externi praesumptionem, & scandalum aliorum, ac periculum usurariae intentionis.

- II Respondeo II. Censum quoque *personalem* praesertim a solo venditore redimibilem (probabiliter etiam utrinque redimibilem per ea quae mox de censu reali diximus) ab usura plurimi DD. defendunt. Si enim aliae praestationes solum per sola personae industria constitui possunt, prout fit in tributo Magistratui solvendo, in decimis personalibus, in contractu societatis &c. non apparet ratio, cur idem censu *personali* fieri nequeat, cum de aequivalentibus idem sit iudicium. *L. ultimâ ff. mandati.* Differt autem hic contractus a mutuo, I. Quod constitui non possit, nisi cum tali persona, quae ex tua industria lucrum facit. II. Si ex causa persona censualis lucrum facere amplius non valeat, pensiones quoque annuae amplius non solvantur. III. Si census

ex

ex parte solius venditoris redimibilis sit, iterum differt à mutuo, quia mutuum non tantum debitor sponte solvere, sed etiam creditor ab invito debitore petere potest.

Imò non desunt magni nominis DD. qui censum *personalem* & *realem* constitui posse affirmant cum pacto *affecurationis*, ut nimirum venditor suscipiat in se periculum interitus, & re censuali pereunte, vel lucro ex industria personæ sine culpa ejus cessante, venditor non quidem annuos census persolvere, sed tamen capitale seu pretium census restituere teneatur. dummodò hæc obligatio venditoris ipsi aliquo modo compensetur scilicet pretium census augendo, vel, quod in effectu idem est, minorem censum exigendo. Ita namque in alijs contractibus aperto jure concessum est, ut contra naturam contractus periculum ex speciali pacto ad alterum pertinere possit, puta in commodato ad commodatarium, in deposito ad depositarium, *c. unico. de commodato. l. 1. ff. de positi*. Verùm contra hunc censum *personalem*, & pactum *affecurationis* adducitur Bulla Pij V. quæ incipit; *Cum onus Apostolicae servitutis*, cui tamen similis responsio aptari potest, quæ superius circa constitutionem Carolinam data est. Prolixius hanc materiam *de censibus* tractat Laym. *d. l. c. 18.* & Cov. *variayunt resolut. lib. 3. c. 7.* Heint. Canis. *de usur. c. 11.* Lessius *de 7. & 7. lib. 2. c. 22.* aliique apud eos citati.

Quæritur VIII & *ultimò*, quid sit *Cambium*, 12
& quo

& quo titulo ex eo lucrum acquiri possit? Negotiatio ista pecuniaria, quæ *cambium* dicitur passim nota & usitata nihil est aliud, quam permutatio pecuniæ pro pecunia, in qua ille qui rogatur, ut pecuniam commutet, *campfor*, ille verò qui rogat & ad cuius gratiam pecunia commutatur *Campsarius* appellari solet; prisco enim vocabulo *cambire* vel *campfare* idem quod *permutare* significabat, sicut ex Prisciano refert Cov. de collatione veterum numismatum. c. 7. n. 4. Licet verò etiam in *mutuo* pecunia pro pecunia detur, id tamen non sit causa permutationis, neque statim tempore contractus in *mutuo*, sicut in *cambio* pecunia unius datur pro pecunia alterius, sed solus creditor numerat pecuniam, ut in futurum vel eandem, vel aliam ejusdem generis, & bonitatis recipiat, cum ergò *cambium* à *mutuo* differat, consequens est, quòd lucrum ex *cambio* quæsitum nomine *usurarum* censeri non debeat, nec *usurarum* pœnis subjaceat. videamus tamen breviter, ex quibus causis aliquod lucrum citra iniquitatem ex *cambio* percipiatur.

Est autem præsciendum, *cambium* dividi in *manuale* sive *minutum*, & in *cambium locale*. *Cambium minutum* seu *manuale* dicitur, quando pecunia unius formæ aut materiæ permutatur cum pecuniâ alterius formæ aut materiæ v. g. crucigeri aut sestertia pro taleris, vel aureis, moneta Germanica pro Italica, Hispanica &c. dicitur *minutum*, quia plerumque minor moneta commutatur pro majore, & *manuale*, quia sta-

tim in eodem loco & tempore de manu ad manum vicissim pecunia numeratur.

Locale cambium est, quando pecunia præsens commutatur cum pecunia stante in alio loco, quod cum ordinariè per litteras fieri soleat, per quas campfor mandat suo correspondenti, ut câplario certam pecuniæ quantitatem, quam ipse campfor jam hîc v. g. Salisb. accepit, numeret Romæ, ideo etiam *cambium per litteras* appellatur. Idque præcipuè ob utilitatem itinerantium inventum est, ne cogantur pecunias cum magno periculo & incommodo secum continuè deferre.

Porro in *cambio minuto* si v. g. aurei pro crucigeris commutandi sint, solent campfores aliquid auctuarij loco exigere, & frequenter pro quolibet aureo sestertium vel grossum. causas hujus exactiois DD. aliquot allegant, prima est locatio operæ & obsequij, siquidem campfor debeat semper paratas habere diversi generis pecunias, quemlibet ad cambium in suam domum intromittere, inde se & famulos hujus negotij expectos alere. quod maximè procedit circa campfores, quibus obligatio tale cambium exercendi pro publica hominum utilitate à Magistratu imposita est. secunda causa, est *lucrum cessans* vel *damnum emergens*, ut si campfor propulerat nummos aureos alio deferre ubi plures valent, & alibi merces emere, ubi aliâ monerâ longè cariùs emuntur &c. Tertia, puritas materiæ, quia communi hominum judicio imperialis vel ducatus purus nihil habens de cupro admix-

admix-

admixtum pluri æstimatur, quàm moneta im-
 pura. Nec obstat, quod quidam opponunt, æ-
 stimatione materiæ non esse in potestate subdi-
 torum, sed Principis monetam cudentis. Nam
 respondetur nummos alio modo æstimari à
 Principe, & alio à subditis: à Principe quidem
 nummi *formaliter* considerantur, ut nummi
 sunt, & quatenus mensura rerum venalium, &
 solutionis debitorum: à subditis verò in cam-
 bio, & commutatione *materialiter*, & ut res sui
 patrimonij, quæ in se meliores vel deteriores
 sunt. Hinc etiam pro quarta causa assignant anti-
 quitatem, raritatem, commoditatem conser-
 vandi, numerandi, vel deferendi monetam.
 Quinta demùm esse potest, usus seu expendibi-
 litas, ut si in aliquo loco commutentur nummi,
 qui possunt ibi expendi cum ijs, qui expendi non
 possunt, isti enim cum non habeant ibi pretium
 vel valorem, minoris æstimantur.

Sed & *in cambio locali* campsores aliquod lu-
 crum facere consueverunt, ita ut si in exemplo
 campfarius hinc Salisburgi numeraverit campfori
 centum imperiales, Romæ tantùm accipiat no-
 naginta quinque, & quinque cedant lucro
 campforis.

Hoc verò lucrum dummodò usitatum in ali-
 quo loco cambij modum, qui communi homi-
 num æstimatione non reputetur iniquus, non
 excedat, communiter defendunt DD. Inpro-
 priis enim campsores pro itinerantium utilita-
 te solent ad hoc operas suas locare, famulos &
 ser-
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12

scribas alere, libros rationum tenere, aliosque sumptus facere. Deinde campfor virtualiter saltem transfert pecuniam de loco ad locum, & liberat campfarium ab onere, sumptibus, ac periculis, quæ ipse in transferenda pecunia subire deberet, quod obsequium merito pretio æstimabile censetur. Plura de cambijs videri poterunt apud Less. de 1. & 1. lib. 2. cap. 23. ubi difficultates plerasque circa cambia satis exactè pertractat.

§. III.

De Restitutione & Pœnis Usurarum.

SUMMARIÆ.

1. *Obligatio restitutionis incumbit usurarijs etiam mentalibus.*
2. *Cur & an non idem in Simonia mentali.*
3. *Jure Can. etiam heredes tenentur restituere.*
4. *Excusatio à restitutione.*
5. *Res emptæ ex pecunia usuraria, non est restitutioni obnoxia nisi deficientibus alijs medijs.*
6. *Contra tertium possessorem non datur actio.*
7. *Aliæ pœnæ usurariorum.*
8. *Parochi sine judicio ordinarij non debent aliquem usurarium condemnare.*
9. *Oblationes quando recipienda ab usurarijs.*
10. *Ad sepulturam non recipiuntur nisi præstita satisfactione, vel cautione.*
11. *Nec testamenta eorum valent.*
12. *Jurium imperiti, qui juxta communem modum sub nomine mutui accipiunt aliquid ultra*

MAN. PAROCH.

XX

tra

tra sortem, qualiter frequenter ab usura excusari possint.

¶ **S**icut quilibet iniquus rei alienæ detentor ad restitutionem tenetur, nec absolvitur peccatum, nisi restituatur ablatum, *c. peccatum. de R. I. in 6.* ita etiam usurarij ante omnia cogendi sunt ad restitutionem eorum, quæ per usuras contra jus naturale, divinum & humanum acquisiverunt. Et cum usura rapinæ instar sit, *c. si quis usuram. 14. q. 4.* idè usurarij in utroque foro tam interno quàm externo ad restitutionem adigi debent. In foro tamen externo non aliter quis ad restitutionem ceterasque usurariorum pœnas condemnandus est, quàm si fuerit usurarius manifestus, scilicet per rei evidentiam, confessionem judicialem aliasve legitimas probationes convictus; Ecclesia enim & alij iudices externi non judicant de occultis, ne quandoque innocentes pro nocentibus puniantur, *c. cum tu. 5. h. t. l. ultima C. de probationibus.* In foro autem interno nullâ opus est probatione, sed sua quemque conscientia arguit. Hinc etiam non tantùm realis usura, quæ aperto usurario pacto commissâ est, sed & sola *mentalis* in conscientiæ foro ad restitutionem obligat, per textum & DD. in *c. consuluit. 10. h. t.* dicitur autem *mentalis* usura, quando creditor non fuisset aliter pecuniam daturus indigo debitori, nisi ipse debitor vicissim vel sine omni pacto externo, vel ex pacto aliquo simulato, & quo ad externam speciem non usurario,

rario, lucrum creditori concessisset. Exempla desumi possunt ex §. 1. versiculo Dico quarto. & ex §. 2. q. 2. & secundâ interpretatione, c. *naviganti*, & ex eodem §. 2. q. 4. in responso ad quintum argumentum.

Verùm hic non levis est difficultas, quare in *simonia mentali* sufficit solâ pœnitentiâ & dolore erga Deum illud peccatum expiare sine restitutionis obligatione, ut communiter tradunt Interpretes in c. *ultimo. de simonia*, & non similiter in *usura mentali*? Inter varias explanationes quas adferunt DD. illa videtur captâ facilior, quam refert Barb. in *dicto cap. consuevit. n. 4.* quòd in *usura mentali* injuria fiat debitori qui invitus, & necessitate coactus solvit, in *simonia* verò *mentali* quæ sine expresso pacto fit, plerumque ille, qui pro spiritualibus aliquid temporale offert, non fit necessitate coactus. Imò si ponatur casus, ut v. g. Clericus in necessitate constitutus non possit aliter impetrare beneficium ad sui sustentationem, quam si liberalem oblationem faciat Episcopo, vel Patrono aliâs sibi non collaturo, tunc æquè restitutionem faciendam esse in *simonia* hæc *mentali*, quam in *usura mentali* non improbabili- ter docet Dominicus Sotus *de justitia & iure. lib. 9. q. 8. artic. 1.* neque etiam ex textu *d. c. ult. de simonia*, qui obscurior est, & diversas interpretationes admittit, contrarium evincitur.

Cæterum restitutio usurarum vel debitoris per usuras læsis, vel heredibus eorum, aut

in istorum omnium defectu pauperibus facienda est, *d. c. cum tu. §. h. t.* Ex aduerso quoque non tantum ipsi usurarij, sed etiam heredes eorum, usuras restituere tenentur. Quamvis enim de Jure Civili heres non teneatur ex delicto defuncti, nisi quatenus ex illo delicto ad heredem pervenit, & inde locupletior factus est, vel si is cum defuncto contestata fuerit, ut tunc non tam ex delicto, quam ex quasi contractu litis contestatæ conveniatur, *L. unica. C. ex delicto defuncti, quemadmodum heres teneatur, &c.* De Jure tamen Canonico heres ad exonerationem conscientiae defuncti tenetur pro viribus hereditarijs omnibus illis satisfacere, quibus defunctus damnum intulit, licet ex illo damno hereditatis aucta non sit, *c. ult. de sepulturis. c. in litteris. de raptoribus.* Et cum hæc res salutem animæ concernat, & naturalis ratio suadeat, ut contra justitiam læsis damnum ex bonis ipsius lædentis compensetur, ideò hanc constitutionem Juris Pontificij etiam in terris Imperij observandam esse non attentatâ lege Civili, rectè docet Henr. Canil. *de usuris. c. 7. sub n. 4.*

4 Ab hac tamen restitutione excusat notoria paupertas usurarij, vel heredum ejus, usque dum ad pinguiorem fortunam deveniant, *l. nam is nullam. ff. de dolo. & d. c. §. h. t.* Item si debitor ipsemet solitus sit usuras exercere, non audietur contra suum creditorem restitutionem usurarum petens, nisi & ipse prius alijs, cum

cum quibus usuras exercuit, restitutionem fecerit, nam frustra legis auxilium invocat, qui in legem peccavit, *c. q. i. frustra. h. t.*

Sed quid, si creditor ex pecunia usuraria domos vel prædia emerit, an hæc tanquam sua debitor vel heres ejus petere poterit sicut potuisset ipsam pecuniam usurariam? *R. de Jure* rem non succedere in locum pecuniæ, propterea qui ex aliena pecunia etiam inscio vel invito Domino rem aliquam emit, sibi acquirit hujus rei dominium, non alteri, cujus pecuniæ fuerunt, nisi quod ei aliam pecuniam reddere teneatur; per textum expressum in *l. qui aliena. 8. C. si quis alteri vel sibi. Et lege si ex ea. 6. C. de rei vindicatione.* Si tamen creditor non habeat alia media satisfaciendi debitori propter usuras, tunc cogetur talia bona vel in solutum dare, vel vendere, & de pretio usuras malè acceptas compensare, *d. c. 5. h. t.*

Quod si talia bona jam in tertium alienata sint, contra hunc tertium possessorem probabilius debitori nulla actio competit, non *personalis*, quia cum eo nihil contractum fuit: Nec etiam *realis hypothecaria* quia non habemus legem, quæ hypothecam in tali casu concedat, nisi fortassis debitor cum quo usura exercita, pupillus aut minorennis fuerit, qui aliàs in re ex pecunia sua comparata tacitam hypothecam habet, *l. idemque. 7. ff. qui potiores in pignore. vel Ecclesia, quæ Jure minoris utitur, c. 1. de in integrum restit. vel nisi alienatio in tertium*

facta sit in fraudem debitoris, cum creditor
 usurarius sciret se aliunde debitori per usuras
 læso satisfacere non posse, tunc enim res ali-
 enata revocabitur secundum ea, quæ tradun-
 tur in toto *t. ff. que in fraudem creditorum. Cov.
 variarum resolut. lib. 3. c. 3. sub n. 6.*

7 Præter obligationem restitutionis aliæ quo-
 que pœnæ in usurarios constitutæ sunt, ut pri-
 mò infamia Juris. *l. improbum fœnus. C. ex qui-
 bus caus. infam. irrogetur.*

Secundò privatio officij, & depositio in
 Clerico usurario, *c. 1. & seq. 14. q. 4.* poterit
 tamen Episcopus post restitutionem & pera-
 ctam pœnitentiam cum tali Clerico dispensa-
 re, *c. at si Clerici. §. de adulterijs. de judicijs. Gl.
 in c. præterea. v. suspendas. h. t.*

8 Tertiò Laicos usurarios Episcopus excom-
 municare potest, & prohibere, ne eorum obla-
 tiones tanquam malè quæsità in Ecclesijs re-
 cipiantur, sub pœna ut Ecclesiastici tales obla-
 tiones recipientes ab officio suspendantur, &
 ad restitutionem acceptorum teneantur, *c. 3.
 & c. præterea. h. t.* quod tamen intelligendum
 est, si aliquis usurarius manifestus sit, aut tan-
 quam usurarius in judicio convincatur, &
 si appareant illi, quibus per usuras damnum
 datum est, aliàs in dubio absque declaratione
 Episcopi à privatis Parochis nemo tanquam
 usurarius facilè proclamandus est, criminalia
 enim, quæ altioris indaginis sunt, & magnum
 præjudicium, ac pœnas juris secum trahunt,
 nec

née Parochus, nec Decanus ruralis iudicare, sed ad Episcopum referre debet, *Tridentinum sess. 24. de reform. c. 20.*

Quòd si etiam nulli amplius existant debitores, vel heredes eorum, à quibus usuræ extortæ sunt, tunc in horum defectu oblationes, maximè quæ in sustentationem pauperum eedunt, faciendas & recipiendas esse habetur in sæpè dicto *c. 5. h. t.* & insinuatur, *Luc. 16. c.* ubi Christus dicit: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.*

Quartò usurarij manifesti ad Ecclesiasticam sepulturam non admittuntur, antequam usuras pro modo & possibilitate facultatum suarum restituerint, aut saltem cautionem de restituendo præstiterint præsentibus illis, quibus usuræ debentur, aut in istorum absentia coram loci Ordinario, proprio Parocho, vel Notario, *c. 2. h. t. in 6.* imò in articulo mortis, & casu necessitatis, quando Ordinarius loci, Parochus vel Notarius haberi non potest, quemlibet Sacerdotem, qui tunc temporis à peccatis absolvere potest, etiam idoneum esse ad recipiendam talem cautionem, ut eam postea referat Episcopo, docet *Syl. in verbo restitutio. S. 6. q. 1. & Navar. in Manuali. c. 13. n. 218.*

Quintò testamenta & ultimæ voluntates usurariorum non valent, nisi ante mortem usuras restituerint, vel de restituendo idoneam cautionem dederint, *d. c. 2. h. t. in 6.*

¶ Demùm hoc loco notandum est, quòd homines rudes & indocti, qui ex sua pecunia lucrum, & pensiones annuas accipiunt juxta eummodum, quò alij viri honesti, & probi facere consueverunt, non sint facilè de usura condemnandi, quamvis ipsi non intelligant, quo Jure vel titulo tale lucrum sibi habere liceat, cùm enim lucrum ex pecunia varijs ex causis cohonestari valeat, ut propter lucrum cessans damnum emergens, implicitum pactum societatis, emptionem census &c. satis censeri possunt in bona fide, qui proborum virorum imitantes exemplum sibi proponunt, non aliter quàm justo, quo fieri potest, titulo lucrum ex pecunia quarere.

Imò licet indocti contrahendo utantur verbo mutui, vel germanicè *aufleichen* / nihilominus cùm non intentio verbis, sed verba intentioni deservire debeant, *c. secundo requiris. de appellationibus.* idè ex mente istorum, qui omni meliori modo, quo de jure fieri potest, contrahere intendunt, similes contractus in effectu non tam mutuum, quàm societas implicita cum pacto assecurationis (quod fieri potest si pro tali periculo assecurationis socio relinquatur majus lucrum, cum contractus ex conventionem legem accipiant) vel emptio census realis aut personalis judicari debent, præsertim quia apud Germanos ille terminus valdè generalis est, & omnem ferme concessionem significat, ita docet Lay. *libro 3. tractatu 4. c. 18. n.*

11. § 13. cum Less. Valen. & Majore ibidem ci-
 tatis. aliàs enim innumeri condemnandi forent,
 non tantùm Laici, sed & Ecclesiastici, qui sub
 nomine & titulo *aufleichen* ultra sortem seu ca-
 pitale annuatim 5. vel 6. pro 100. exigunt, nec
 lucrum cessans, nec damnum emergens, nec
 morale periculum interituri capitalis propter
 affecurationem pignoris & fidejussorum habent,
 & solum lucrum quærunt, *ne pecunia otiosa sit.*
 & sanè si iniquitatem non à verbis, & ab effe-
 ctu metimur, haud esset rationabile, indoctum
 qui sub nomine *mutui* vel *aufleichen* / accipit
 5. pro 100. usurarium asserere, & doctum qui
 sub nomine *census* idem facit, absolvere. Me-
 minit tamen oportet, quod semper hætenus
 monuit, multos contractus excusari posse, in
 quibus aliquid ultra sortem accipitur, si fiant
 cum eo, qui ex mea pecunia negotiatur, & hone-
 stum lucrum quærit, ut mihi hujus lucri partem
 tribuat, veluti in contractu societatis expresso
 vel implicito, in quo alter pecuniam, alter in-
 dustriam confert, contingit, aut si verè redditus
 annuos ex re vel industria habeat, quos sine dam-
 no suo vendere possit. Secùs autem, si con-
 trahatur cum debitore indigente, qui tantùm ad
 sublevandas necessitates suas mutuam pecuniam
 accipit, & si redditus ex rebus vel laboribus suis
 provenientes vendere non possit, debeat defectù
 necessariæ sustentationis pati, & paulatim pro-
 fus ad inopiam delabi cogatur, cum tali enim
 non est materia, vel merces, scil. lucrum aut re-
 ditus,

ditus, super quibus possit fundari emptio census, vel societas. Quòd si ab initio contractus habuerit ex re vel industria redditus, & hi sine culpa sua defecerint, hic defectus vel interitus ad emptorem census spectat, ut is censum exigere non possit, sicut etiam superius dictum. Caveant igitur divites, ne pro transitorio & plerumque ingratis heredibus relinquendo lucro animæ detrimentum patiantur, thesaurizent sibi potius thesauros in cælo, faciant Christianæ Charitatis erga indigentes officium, & adimplere student illam Christi sententiam Luc. 6. *Benefacite, mutuum date, nihil inde sperantes.*

Hæc demùm omnia ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei, Deiparæ Virginis, S. Iosephi, S. Caroli, S. Benedicti, atque S. Ivonis, omniumque Cœlituum honorem dicta, S. Matris Ecclesiæ, & eiusque meliori Iudicio lubens submitto.

F I N I S.

IN.